

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**İSTANBUL KADIKÖY İLÇESİNDE BULUNAN
TARİHİ CAMİLERDE YER ALAN
HAT ESERLERİ VE HATTATLARI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Serkan ATAÇ

Enstitü Bilim Dalı : Geleneksel Türk Sanatları

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Mesude Hülya Doğru

MAYIS – 2019

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İSTANBUL KADIKÖY İLÇESİNDE BULUNAN
TARİHİ CAMİLERDE YER ALAN
HAT ESERLERİ VE HATTATLARI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Serkan ATAÇ

Enstitü Anasanat Dalı: Geleneksel Türk Sanatları

“Bu tez 29.05.2019 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Oy birliği / Oy çokluğu ile kabul edilmiştir.”

JÜRİ ÜYESİ	KANAATİ	İMZA
Doç.Dr. M. Hülya Döğne	Basarılı	Mh
Dr. Öğr. Üyesi A. Mehmet Avunduk	Basarılı	A. Mehmet Avunduk
Dr. Öğr. Üyesi Mustafa Savaş Çelik	Basarılı	

 SAKARYA ÜNİVERSİTESİ	T.C.		Sayfa : 1/1
	SAKARYA ÜNİVERSİTESİ		
	SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ		
	TEZ SAVUNULABİLİRLİK VE ORJİNALLİK BEYAN FORMU		
Öğrencinin			
Adı Soyadı	:	Serkan ATAÇ	
Öğrenci Numarası	:	1660Y29001	
Enstitü Anabilim Dalı	:	Geleneksel Türk Sanatları	
Enstitü Bilim Dalı	:	Geleneksel Türk Sanatları	
Programı	:	☒ YÜKSEK LİSANS	☐ DOKTORA
Tezin Başlığı	:	İSTANBUL KADIKÖY İLÇESİNDE BULUNAN TARİHİ CAMİLERDE YER ALAN HAT ESERLERİ VE HATTATLARI	
Benzerlik Oranı	:	%13	
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE,			
☒ Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Enstitüsü Lisansüstü Tez Çalışması Benzerlik Raporu Uygulama Esaslarını inceledim. Enstitünüz tarafından Uygulama Esasları çerçevesinde alınan Benzerlik Raporuna göre yukarıda bilgileri verilen tez çalışmasının benzerlik oranının herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi beyan ederim.			
			29/05/2019 Öğrenci İmza
☒ Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Lisansüstü Tez Çalışması Benzerlik Raporu Uygulama Esaslarını inceledim. Enstitünüz tarafından Uygulama Esasları çerçevesinde alınan Benzerlik Raporuna göre yukarıda bilgileri verilen öğrenciye ait tez çalışması ile ilgili gerekli düzenleme tarafımda yapılmış olup, yeniden değerlendirilmek üzere sbtezler@sakarya.edu.tr adresine yüklenmiştir.			
Bilgilerinize arz ederim.			29/05/2019 Öğrenci İmza Serkan ATAÇ
Uygundur			
Danışman Unvanı / Adı-Soyadı: Doç. Mesude Hülya DOĞRU			
Tarih: 29/05/2019			
İmza:			
☐ KABUL EDİLMİŞTİR ☐ REDDEDİLMİŞTİR EYK Tarih ve No:		Enstitü Birim Sorumlusu Onayı	
00		00.ENS.FR.72	

ÖNSÖZ

Kitap sanatları içinde önemli bir yeri olan Hüsn’i Hat, Müslümanların kutsal kitabı Kur’an-ı Kerim’in en güzel şekliyle yazılması için oluşturulmuştur. Emeviler ve Abbasilerin oluşturmaya başladığı kurallı yazılar Osmanlıların yazı sanatına dair çalışmaları ile gelişimini sürdürmüştü. Osmanlı hattatları yazı çeşitleri içinde Kur’an-ı Kerim’e yakışan çeşit üzerinde pek çok çalışmalar yapmışlar; Kutsal metinleri en güzel haliyle yazmak, güzel yazıyı geliştirmek, en güçlü ve estetik haline ulaşmasını sağlamak, hattatlar için birinci öncelik haline gelmiştir. İstanbul hem bir imparatorluğa başkent olması, hem de bünyesinde bir saray nakkaşhanesi barındırması nedeniyle; kitap sanatları alanında tasarım ve üretim anlamında zirve olarak adlandırabilecek çalışmaların merkezinde olmuştur. Camii ana giriş kapısı üzerinde bulunan kitabelere talik yazı ve celi sülüs, camii içlerindeki kubbelerde, kubbe kuşak yazılarında, camii takımlarında yazının en okunur ve anlaşılabilir çeşidi olması nedeniyle, celi sülüs yazı çeşidini kullanarak bu sanatın pek çok istifli örneğinin uygulanmasını sağlamışlardır. İstanbul Kadıköy ilçesindeki tarihi camilerde de İstanbul’un diğer bölgelerindeki camilerde olduğu gibi, hat sanatı özelliklerini yansıtan farklı örnekleri ile, yazı sanatının yüzyıllar içindeki tarihi gelişim ve seyrini takip etmek mümkündür. Dönemlerinin en ünlü hattatlarının yazı örneklerini bu dini mekânlar içinde görebilmek, bu sanatçıların eserlerini bir katalog içinde toplamak bu çalışmanın ana konuları içindedir. Camilerin bir kısmında imzaları bulunmayan hattatların tespit edilmesi aynı zamanda, hat tarihi içinde adı unutulmuş hattatların tekrar sanat tarihi içinde yer almalarını ve zaman içinde unutulmuş güzide yazıların ortaya çıkarılmasını da sağlayacak; Kadıköy bölgesi kapsamında, yazı konusunda çalışacak araştırmacılara da kaynak olacaktır.

Öncelikle tez konusunu seçerken bana yardımcı olan Sayın Doç. Dr. Mehmet MEMİŞ ve Doç. Mesude Hülya DOĞRU’ya teşekkürlerimi sunarım. Tez süresinde bana olan katkı ve desteklerinden dolayı Ayşegül BEYAZID’a ve tüm eğitim hayatım boyunca maddi manevi desteklerini esirgemeyen her zaman yanımda olan sevgili aileme teşekkürlerim bir borç bilirim.

Serkan ATAÇ

29/052019

İÇİNDEKİLER

FOTOĞRAF LİSTESİ	iii
ÖZET.....	vi
ABSTRACT	vii
GİRİŞ	1
BÖLÜM 1 : KADIKÖY TARİHİ CAMİLERİ	2
1.1. Kethüda Camii	3
1.2.İbrahimağa Camii.....	5
1.3. Osman Ağa Camii	10
1.4.İhsaniye Cami.....	15
1.5.Sultan III. Mustafa (İskele) Camii	19
1.6. Cafer Ağa Camii	25
1.7.Sahrayıcedid Camii	28
1.8. Zühtü Paşa Camii	41
1.9. Galip Paşa Camii.....	56
1.10. Tütüncü Mehmet Efendi Camii.....	62
1.11.Mustafa Zihni Paşa Camii.....	78
1.12. Suadiye Camii	81
1.13. Bostancı (Kuloğlu) Camii	90
1.14. Rasim Paşa Camii	96
1.15. Moda Camii.....	99
1.16. Söğütlüçeşme Camii	103
1.17. Kadıköy Camilerinin Tespit Edilen Hattatları	111
1.17.1. Sultan Abdulmecid	111
1.17.2. Krikor Köçeoğlu	112
1.17.3. Sami Efendi	112
1.17.4. İsmail Hakkı Altunbezer.....	113
1.17.5. Hamid Aytaç.....	114
1.17.6. Mustafa Halim Özyazıcı.....	115
1.17.7. Hasan Çelebi.....	116
1.17.8. Hüseyin Öksüz.....	117
1.17.9. Hasan Rıza Efendi	118
1.17.10. Ali Rasim Efendi	119

1.17.11. Yesârîzâde Mustafa İzzet Efendi	119
1.17.12. Macid Ayrar	120
BÖLÜM 2 : UYGULAMALAR.....	121
2.1. Besmele-i Şerif uygulaması	122
2.2. Hadis-i Şerif Uygulaması.....	123
2.3. Hadis-i Şerif Uygulaması.....	124
2.4. Hu Allah Uygulaması.....	125
BÖLÜM 3 : KARŞILAŞTIRMA, DEĞERLENDİRME ve SONUÇ	126
KAYNAKÇA	134
ÖZGEÇMİŞ.....	135

FOTOĞRAF LİSTESİ

Fotoğraf 1	: Kethüda Camii	3
Fotoğraf 2	: Kethüda Camisinin Mihrap Üstünde Bulunan Yazısı.....	4
Fotoğraf 3	: İbrahim Ağa Camii.....	5
Fotoğraf 4	: İbrahim Ağa Camii Mihrabının Üstünde Bulunan Levha.....	6
Fotoğraf 5	: İbrahim Ağa Camii minberinin üstünde bulunan yazı	7
Fotoğraf 6	: İbrahim Ağa Camii Lafzatullah, İsm-i Nebi, Çehâr Yâr-ı Güzîn ve Hasaneyn Levhalarâ	8
Fotoğraf 7	: Osman Ağa Camii	10
Fotoğraf 8	: Osman Ağa Camii giriş kapı üstünde bulunan levha	12
Fotoğraf 9	: Osman Ağa Camii Lafzatullah, İsm-i Nebi, Çehâr Yâr-ı Güzîn ve Hasaneyn Levhaları.....	13
Fotoğraf 10	: İhsaniye Camii	15
Fotoğraf 11	: İhsaniye Camisinin mihrabının üstünde bulunan yazı	16
Fotoğraf 12	: İhsaniye Camisinin mihrabının yanında bulunan yazı	17
Fotoğraf 13	: İhsaniye Camii	18
Fotoğraf 14	: Sultan III. Mustafa İskele Camii	19
Fotoğraf 15	: Sultan III. Mustafa Camisinin giriş kapısının üstünde bulunan levha ..	20
Fotoğraf 16	: Sultan III. Mustafa Camisinin giriş kapısının üstünde bulunan yazı	22
Fotoğraf 17	: Sultan III. Mustafa İskele Camii Lafzatullah, İsm-i Nebi, Çehâr Yâr-ı Güzîn ve Hasaneyn Levhaları	23
Fotoğraf 18	: Cafer Ağa Camii	25
Fotoğraf 19	: Cafer Ağa Camii Lafzatullah, İsm-i Nebi, Çehâr Yâr-ı Güzîn ve Hasaneyn Levhaları.....	26
Fotoğraf 20	: Sahrayı Cedid Camii	28
Fotoğraf 21	: Sahrayıcedit Camisinin kuşak yazısı.....	29
Fotoğraf 22	: Sahrayıcedit Camisinin kuşak yazısı.....	30
Fotoğraf 23	: Sahrayıcedit Camisinin kuşak yazısı.....	31
Fotoğraf 24	: Sahrayıcedit Camisinin kuşak yazısı.....	32
Fotoğraf 25	: Sahrayıcedit Camisinin kuşak yazısı.....	33
Fotoğraf 26	: Sahrayıcedit Camisinin kuşak yazısı.....	34
Fotoğraf 27	: Sahrayıcedit Camisinin kuşak yazısı.....	35
Fotoğraf 28	: Sahrayıcedit Camisinin kuşak yazısı.....	36
Fotoğraf 29	: Sahrayıcedit Camisinin kuşak yazısı.....	37
Fotoğraf 30	: Sahrayıcedit Camisinin kubbe yazısı	38
Fotoğraf 31	: Sahrayı Cedid Camii Lafzatullah, İsm-i Nebi, Çehâr Yâr-ı Güzîn ve Hasaneyn Levhaları.....	39
Fotoğraf 32	: Zühtü Paşa Camii	41
Fotoğraf 33	: Zühtü Paşa Camisinin giriş kapısının üstünde bulunan levha	42
Fotoğraf 34	: Zühtü Paşa Camisinin mihrap yazısı.....	43
Fotoğraf 35	: Zühtü Paşa Camii Lafzatullah, İsm-i Nebi, Çehâr Yâr-ı Güzîn ve Hasaneyn Levhaları.....	44

Fotoğraf 36	: Zühtü Paşa Camisinin kapısı üzerindeki ayet kitabesi	46
Fotoğraf 37	: Zühtü Paşa Camisinin bahçe kapısı üzerindeki yapım kitabesi	47
Fotoğraf 38	: Mihrabın sol üst cephesinde bulunan yazı	48
Fotoğraf 39	: Zühtü Paşa camii kuşak yazısı	49
Fotoğraf 40	: Zühtü Paşa Camii kuşak yazısı	50
Fotoğraf 41	: Zühtü Paşa Camii kuşak yazısı	51
Fotoğraf 42	: Zühtü Paşa Camii Kuşak yazısı.....	52
Fotoğraf 43	: Zühtü Paşa Camii kuşak yazısı	53
Fotoğraf 44	: Zühtü Paşa Camii kuşak yazısı	54
Fotoğraf 45	: Zühtü Paşa Camii kuşak yazısı	55
Fotoğraf 46	: Galip Paşa Camii.....	56
Fotoğraf 47	: Galip Paşa Camisinin giriş kapısının üstünde bulunan yazı	57
Fotoğraf 48	: Galip Paşa Camisinin mihrabının üzerinde bulunan yazı	58
Fotoğraf 49	: Galip Paşa Camisinin kubbe yazısı	59
Fotoğraf 50	: Galip Paşa Camii Lafzatullah, İsm-i Nebi, Çehâr Yâr-ı Güzîn ve Hasaneyn Levhaları.....	60
Fotoğraf 51	: Tütüncü Mehmet Efendi Camii.....	62
Fotoğraf 52	: Tütüncü Mehmet Efendi Camisinin giriş kapısının üstünde bulunan yazı	63
Fotoğraf 53	: Tütüncü Mehmet Efendi Camisinin mihrabının üzerinde bulunan yazı.....	65
Fotoğraf 54	: Tütüncü Mehmet Efendi Camisinin duvar yazısı.....	66
Fotoğraf 55	: Tütüncü Mehmet Efendi Camisinin duvar yazısı.....	67
Fotoğraf 56	: Tütüncü Mehmet Efendi Camisinin duvar yazısı.....	68
Fotoğraf 57	: Tütüncü Mehmet Efendi Camisinin duvar yazısı.....	69
Fotoğraf 58	: Tütüncü Mehmet Efendi Camisinin duvar yazısı.....	70
Fotoğraf 59	: Tütüncü Mehmet Efendi Camisinin duvar yazısı.....	71
Fotoğraf 60	: Tütüncü Mehmet Efendi Camisinin duvar yazısı.....	72
Fotoğraf 61	: Tütüncü Mehmet Efendi Camisinin duvar yazısı.....	73
Fotoğraf 62	: Tütüncü Mehmet Efendi Camisinin duvar yazısı.....	74
Fotoğraf 63	: Tütüncü Mehmet Efendi Camisinin duvar yazısı.....	75
Fotoğraf 64	: Tütüncü Mehmet Efendi Camisinin duvar yazısı.....	76
Fotoğraf 65	: Tütüncü Mehmet Efendi Camisinin duvar yazısı.....	77
Fotoğraf 66	: Mustafa Zihni Paşa Camii	78
Fotoğraf 67	: Zihni Paşa Camisinin giriş kapısının üstünde bulunan yazı.....	79
Fotoğraf 68	: Zihni Paşa Camisinin mihrabının üstünde bulunan yazı.....	80
Fotoğraf 69	: Suadiye Camii	81
Fotoğraf 70	: Suadiye Camisinin giriş kapısının üstünde bulunan yazı.....	82
Fotoğraf 71	: Suadiye Camisinin iç kapısının üstünde bulunan yazı.....	83
Fotoğraf 72	: Suadiye Camisinin mihrabının üstünde bulunan yazı.....	84
Fotoğraf 73	: Suadiye Camisinin minberinin üstünde bulunan yazı.....	85
Fotoğraf 74	: Suadiye Camisinin mihrabının sağ üstünde bulunan yazı.....	86
Fotoğraf 75	: Suadiye Camisinin mihrabının sol üstünde bulunan yazı	87
Fotoğraf 76	: Suadiye Camisinin duvar yazısı	88

Fotoğraf 77	: Suadiye Camisinin duvar yazısı	89
Fotoğraf 78	: Bostancı Kuloğlu Camii	90
Fotoğraf 79	: Bostancı Kuloğlu Camisinin giriş kapısının üstünde bulunan yazı	91
Fotoğraf 80	: Bostancı Kuloğlu Camisinin içkapısının üstünde bulunan yazı	92
Fotoğraf 81	: Bostancı Kuloğlu Camisinin mihrabının üstündeki yazı	93
Fotoğraf 82	: Bostancı Kuloğlu Camii Lafzatullah, İsm-i Nebi, Çehâr Yâr-ı Güzîn ve Hasaneyn Levhaları	94
Fotoğraf 83	: Rasim Paşa Camii	96
Fotoğraf 84	: Rasim Paşa Camii Lafzatullah, İsm-i Nebi, Çehâr Yâr-ı Güzîn ve Hasaneyn Levhaları	97
Fotoğraf 85	: Moda Camii	99
Fotoğraf 86	: Moda Camisinin giriş kapısının üstünde bulunan yazı	100
Fotoğraf 87	: Moda Camisinin iç giriş kapısının üstünde bulunan yazı	101
Fotoğraf 88	: Moda Camisinin minberinin üstünde bulunan yazı	102
Fotoğraf 89	: Söğütlüçeşme Camii	103
Fotoğraf 90	: Söğütlüçeşme Camisinin dış mekanının üstünde bulunan yazı	104
Fotoğraf 91	: Söğütlüçeşme Camisinin dış mekanının üstünde bulunan yazı	105
Fotoğraf 92	: Söğütlüçeşme Camiisi'nin dış kapısının üstünde bulunan yazı	106
Fotoğraf 93	: Söğütlüçeşme Camisinin dış kapısının üstünde bulunan yazı	107
Fotoğraf 94	: Söğütlüçeşme Camisinin mihrabının üstünde bulunan yazı	108
Fotoğraf 95	: Söğütlüçeşme Camisinin mihrabında bulunan yazı	109
Fotoğraf 96	: Söğütlüçeşme Camisinin kubbe yazısı	110
Fotoğraf 97	: Sultan Abdulmecid imza detay	111
Fotoğraf 98	: Sami Efendi imza detay	112
Fotoğraf 99	: İsmail Hakkı Altunbezer imza detay	113
Fotoğraf 100	: Hamid Aytaç imza detay	114
Fotoğraf 101	: Halim Özyazıcı imza detay	115
Fotoğraf 102	: Hasan Çelebi imza detay	116
Fotoğraf 103	: Hüseyin Öksüz imza detay	117
Fotoğraf 104	: Hasan Rıza Efendi imza detay	118
Fotoğraf 105	: Ali Rasim Efendi imza detay	119
Fotoğraf 106	: Macid Ayrıl imza detay	120
Fotoğraf 107	: Uygulama Besmele-i Şerif	122
Fotoğraf 108	: Hadis-i Şerif Uygulaması	123
Fotoğraf 109	: Hadis-i Şerif Uygulaması	124
Fotoğraf 110	: Uygulama Hu Allah	125
Fotoğraf 111	: Sami efendinin Çehâr Yâr-ı Güzîn yazılarının restorasyon aşamasında bozulmuş hali	128

Sakarya Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Özeti

Yüksek Lisans	X	Doktora	
Tezin Başlığı: İSTANBUL KADIKÖY İLÇESİNDE BULUNAN TARİHİ CAMİLERDE YER ALAN HAT ESERLERİ VE HATTATLARI			
Tezin Yazarı: Serkan Ataç		Danışman: Doç. Dr.Mesude Hülya Doğru	
Kabul Tarihi: 29/05/2019		Sayfa Sayısı: vii (ön kısım) + 135 (tez)	
Anabilim Dalı: Geleneksel Türk Sanatları Bilimdalı: Hüsn-i Hat			
İstanbul yüzyıllarca Osmanlı Devletinin başkenti olarak kültür ve sanat alanında önemli bir yere sahip olmasının yanı sıra, İslam sanatları bakımından da çok büyük bir önem taşımaktadır. İslam sanatları alanında da camiilerin, mescitlerin çeşmelerin, mezar taşları gibi mimari eserlerin yoğun olarak bulunduğu şehirlerin başında gelmektedir. Hüsn-i hat eserleri dini yapılara özenle nakşedilmiştir. Bu eserler önemleri itibarı ile güzel yazı sanatının gelişimini ve farklı yazı stillerinin zaman içindeki değişimlerini de gözler önüne sermektedir. Bu nedenle İstanbul'un Kadıköy ilçesinde yer alan tarihi camiilerinde hat eserleri ve hattatları başlıklı araştırma konusu belirlenirken hattatlar, yazı stilleri, yazının tarihi gelişimi baz alınmıştır. Kadıköy bölgesi içinde yüzyıl ayırımı yapılmaksızın Çehâr Yâr-ı Güzîn, kitabe,levha,sıva üstü ve kalem işi uygulamaları yapılmış toplam 75 esere rastlamıştır. Hüsn-i Hat sanatı açısından değerlendirilebilecek, Kethüda Camii, İbrahim Ağa Camii, Osman Ağa Camii, Cafer Ağa Camii, Sultan III. Mustafa İskele Camii, Sahrayı Cedid Camii, Zühtü Paşa Camii, Galip Paşa Camii, Tütüncü Mehmet Efendi Camii, Mustafa Zihni(İstasyon) Camii, Suadiye Camii, Bostana Kuloğlu Camii, Rasim Paşa Camii, Moda Camii, Söğütlü Çeşme Camii, İhsaniye Camii olmak üzere toplam da 16 camii tespit edilmiştir. Tespit edilen levha, sıva üstü, kalem işi, kitabe gibi eserlerin bazılarında hattat imzası yer almamaktadır. Araştırılan kaynaklarda da yazının hattatı belirtilmediğinde bu konu muallakta kalmaktadır. Hattatı bilinen eserlerde, hattatın döneminde yazı sanatına önemli eserler kazandırdığı tespit edilebiliyorsa; yazı sanatı açısından önemli bilgi ve belgelere ulaşılabilmeyi sağlamak ve belki de yıllarca unutulmuş bir eserin yeniden sanat tarihine kazandırılması mümkün olmaktadır. Yapılan incelemeler sonucu imzası okunabilen ama hayatı hakkında bir bilgiye ulaşılamayan hattatın nasıl bir eser oluşturduğu da görülebilmektedir. Tespit edilen bazı eserlerin restorasyon geçirdikten sonra, restorasyon işinin ehli olmayan kişilere verilmesinden kaynaklı, orijinal hallerinden uzak, estetikten yoksun bir hale geldikleri de görülebilmektedir. Araştırma sonuçlarının elde edilmesi, önemli bilgi ve belgelere ulaşılması bugün gibi gelecekte de bu eserlerin doğru şekilde değerlendirilmelerine ışık tutacaktır.			
Anahtar Kelimeler:İstanbul, Kadıköy Tarihi Camiiler			

Sakarya University
Institute of Social Sciences Abstract of Thesis

Master Degree	X	Ph.D.	
Title of Thesis: LINE WORKS AND LINES IN THE HISTORICAL MOSQUES OF ISTANBUL KADIKÖY DISTRICT			
Author of Thesis: Serkan Ataç		Supervisor: Assoc Prof. M.Mesude Hülya Doğru	
Accepted Date: 29/05/2019		Number of Pages: vii (pre text) + 135 (thesis)	
Department: Traditional Turkish Arts Subfield: Calligraphy			
Alongside Istanbul has an important place in the fields of culture and art as the capital city of the Ottoman State for centuries, it also has a great importance in terms of Islamic arts. It is one of the leading cities where are architectural artworks such as mosques, small mosques, fountains, tombstones. Calligraphy artworks were carefully carved on religious buildings. These artworks show development of the beautiful script art and change of different script styles over time considering the importance of them. Therefore, while it is determined the research topic titled “Calligraphy Artworks and Calligraphers at the Historical Mosques in Kadıköy, Istanbul”, calligraphers, script styles and historical development of the script were predicated. Without making century discrimination, total 75 artworks were found with <i>Çehâr Yâr-ı Güzîn</i>, epigraph, sheet, surface and hand-drawn applications in the region of Kadıköy. In order to evaluate in terms of calligraphy art, total 16 mosques such as Kethüda Mosque, İbrahim Ağa Mosque, Osman Ağa Mosque, Cafer Ağa Mosque, Sultan III. Mustafa İskele Mosque, Sahrayı Cedid Mosque, Zühtü Paşa Mosque, Galip Pasha Mosque, Tütüncü Mehmet Efendi Mosque, Mustafa Zihni (Station) Mosque, Suadiye Mosque, Bostana Kuloğlu Mosque, Rasim Pasha Mosque, Moda Mosque, Söğütlü Çeşme Mosque, İhsaniye Mosque were determined. There were no calligraphers’ signatures on some of the artworks determined such as sheet, surface, hand-drawn and epigraph. This issue also remains in suspense when the calligrapher of the script is not specified in the resources. In case an artwork’s calligrapher was known, if it could be determined the calligrapher had added important artworks to the art of script; it was possible to provide access to important information and documents in terms of the art of script, and perhaps a forgotten artwork for years could be brought back to the history of art. Upon a result of the examinations, it can be seen that the artwork performed by the calligrapher whose signature can be read but no knowledge about his life. After the restoration of some of the artworks determined, it can be seen that they become away from the original state and have no sense of aesthetics arising from the restoration work is given to people who are unqualified. Achieving of the research results, accessing to the important information and documents will bring light on the correct evaluation of these artworks in the future as well as today.			
Keywords: Istanbul, Kadikoy Historical Mosques			

GİRİŞ

Amacı

“Kadıköy Camilerin de Yer Alan Hat Eserleri ve Hattatları” konulu yüksek lisans bitirme tezinin amacı; Kadıköy’ün tarihi camilerin de (16. ve 20. yy. arasında inşa edilmiş olanlar) yer alan yazıların ve hattatların tespit edilmesi ve yazı bakımından değerlendirilebilecek eserlerinin hangi camilerde yer aldığının belirlenmesidir. Hattatı bilinen eserlerde, hattatın döneminde yazı sanatına önemli eserler kazandırdığı tespit edilebiliyorsa; yazı sanatı açısından önemli bilgi ve belgelere ulaşılabilmeyi sağlamak ve belki de yıllarca unutulmuş bir eserin yeniden sanat tarihine kazandırılması mümkün olmaktadır.

Önemi

İstanbul Kadıköy ilçesindeki tarihi camilerde de İstanbul’un diğer bölgelerindeki camilerde olduğu gibi, hat sanatı özelliklerini yansıtan farklı örnekleri ile, yazı sanatının yüzyıllar içindeki tarihi gelişim ve seyrini takip etmek mümkündür. Dönemlerinin en ünlü hattatlarının yazı örneklerini bu dini mekânlar içinde görebilmek, bu sanatçıların eserlerini bir katalog içinde toplamak bu çalışmanın ana konuları içindedir.

Yöntem

Seçilen bölgede, araştırılan camilerin yazı bakımından değerlendirilecek eser tespiti yapılmış olup yazıların hattatı, yazı çeşidi, malzeme ve tekniği, dili, metni ve anlamı ile ilgili bilgileri içermektedir. Her eser için genel bilgileri içeren katalog hazırlanmıştır. Yüksek lisans tez konusu belirlendikten sonra, İSAM, Taksim Atatürk Kitaplığı, Süleymaniye Kütüphanesi’ne gidilmiş; konu ile ilgili yayınlar araştırılmış ve incelenmiştir. Konu kapsamında basılmış yayınların yeterli olmadığı tespit edilmiş; camilerin kitabeleri ve Vakıflar bünyesindeki arşivlerde de araştırma yapılmıştır. Daha sonra yapıların her biri yerinde incelenerek gerekli fotoğraf çekimleri yapılmış, yazıların manaları ve varsa, hattatları tespit edilmiştir. Tez konusunun birinci bölümünde, araştırılan camiiler ile ilgili binası ve mimari özellikleri hakkında bilgi verilmektedir.

Çalışmanın ikinci bölümünde, yazı bakımından değerlendirilecek eser tespiti yapılmış olup yazıların hattatı, yazı çeşidi, malzeme ve tekniği, dili, metni ve anlamı ile ilgili

bilgiler yer almaktadır. Her eser için genel bilgileri içeren katalog hazırlanmıştır. Bu katalogda şu bilgiler bulunmaktadır:

- Katalog No** : Her eser numarandırılmıştır.
- Hattat** : Her eserin, varsa hattatı ile ilgili bilgi verilmiştir.
- Yazı Çeşidi** : Kitabede bulunan hattın çeşidinden bahsedilmiştir.
- Malzeme** : Eser yapımında kullanılan malzemenin cinsi hakkında bilgi verilmiştir.
- İşleniş Tekniği** : Taşa hak edilmiş olan yazının kabartma şekli (alçak kabartma / yüksek kabartma) ve taşa işleniş tekniği ile ilgili bilgiler bu kısımda bulunmaktadır.
- Dil** : Kitabelerde hangi dilin (Arapça, Osmanlıca, vb.) kullanıldığı belirtilmiştir.
- Metin** : Kitabe metninin Arapça / Osmanlıca metni ve Latin harfleriyle anlamı verilmiştir.

Konusu

İstanbul Kadıköy ilçesinde bulunan tarihi camilerdeki değerlendirmeye uygun eserler incelenmiştir. Bu eserler önemleri itibarı ile güzel yazı sanatının gelişimini ve farklı yazı stillerinin zaman içindeki değişimlerini de gözler önüne sermektedir. İstanbul'un Kadıköy ilçesinde yer alan tarihi camiilerin de hat eserleri ve hattatları başlıklı araştırma konusu belirlenirken hattatlar, yazı stilleri, yazının tarihi gelişimi baz alınmıştır.

BÖLÜM 1 : KADIKÖY TARİHİ CAMİLERİ

1.1. Kethüda Camii

Fotoğraf 1 : Kethüda Camii

Osman Ağa ile Cafer Ağa Camileri arasında kalmış ve Kadıköy’ ün en eski camisi olarak bilinen Kethüda Camii, Bayezid Kethüdası Mustafa Ağa tarafından 1550’de yaptırılmıştır¹. İnşası Kanuni Sultan Süleyman’ın hükümdarlık yıllarına denk gelse de caminin yazılarında inşa edildiği dönemi ve banisi ile ilgili bağlantılı herhangi bir bilgiye rastlanmamıştır²

Camiinin adından yola çıkılacak olursa Kethüda, “ kâhya” anlamına gelmektedir. Buradan da çarşının içinde bulunan camiinin padişahın kâhyasına ait olduğu kanısına varılabilmektedir³.

1952 yılında tamir edilen camiye 1989 yılında çift şerefeli bir minare de eklenmiştir⁴.

¹ KÜTÜKCÜ, Tamer, *Geçmiş Zamanların, Mekanların ve Hatırlamaların Rafında: Kadıköy’ün Kitabı*, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 2014, s.57.

² EKDAL, Müfid, *Kadıköy: Bizans Metropolünde İlk Türk Köyü*, Kadıköy Belediyesi (Kadıköy Belediyesi Kültür ve Bilim Hizmetleri Dizisi;1), İstanbul, 1996,s.199.

³EKDAL, a.g.e., s.199.

⁴EKDAL, a.g.e., s.199.

Fotoğraf 2 : Kethüda Camisinin Mihrap Üstünde Bulunan Yazısı

Katalog No : 1

Hattatı : Yazıda hattat imzası bulunmamaktadır.

Yazı Çeşidi : Celi Sülüs

Malzeme ve Teknik : Çini üzerine sıraltı tekniği kullanılmıştır.

Dil : Arapça

Metin : O zaman yönünü (yüzünü) Mescidi Haram tarafına dön. (Bakara 149)

O hayydır, kayyûmdur. Kendisine ne uyku gelir ne de uyuklama. Göklerde ve yerdekilerin hepsi O'nundur. O'nun izni olmadan katında kim şefaet edebilir? O, kullarının yaptıklarını ve yapacaklarını bilir. (Hiçbir şey O'na gizli kalmaz.) O'nun bildirdiklerinin dışında insanlar, O'nun ilminden hiçbir şeyi tam olarak bilemezler. O'nun kürsüsü gökleri ve yeri içine alır, onları koruyup gözetmek kendisine zor gelmez. O, yücedir, büyüktür. (Ayetel Kürsi)

1.2.İbrahimağa Camii

Fotoğraf 3 : İbrahim Ağa Camii

İbrahim Ağa Camisi, ilk olarak M.1588’ de İbrahim Ağa tarafından mescit olarak inşa ettirilmiş, daha sonraları ise Kadirî Tekkesi olarak kullanılmıştır. Cami olarak kullanılmaya başlanması Sultan I. Mahmut döneminde (1730-1754) gerçekleştirilmiştir⁵. Caminin yanına İbrahim Ağa İlk mektebi yaptırılmış, camiye uzanan geçit üzerinde beş pencere ve iki odalı ahşap bir bina olarak göze çarpmaktayken daha sonraları İbrahim Ağa Karakolu olarak hizmet vermiştir⁶. (Halıcı, 2008:21) Cami orijinalinde tek minareli inşa edilmiştir⁷. Daha sonra ise sol yanına kısa ve tuğladan bir minare daha eklenmiştir. Duvarları kâgır olan caminin çatısı ilk önce ahşapken daha sonra beton hasır yapılmış, kiremitli bir çatı halini almıştır. Mâbedin minberi ahşaptır.

⁵KÜTÜKÇÜ, Tamer, *Geçmiş Zamanların, Mekanların ve Hatırlamaların Rafında: Kadıköy’ün Kitabı*, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 2014,s275.

⁶HALICI, Gönül, *İstanbul’ un Anadolu Yakasında Tarihsel Bir Gezi*, Çimsa Yayınları, İstanbul, 2008, s.21.

⁷HÜREL, Haldun, *İstanbul’u Geziyorum Gözlerim Açık: Bir İstanbul Kültür Kitabı*, Dharma Yayınları, İstanbul, 2008, s.533.

Fotoğraf 4 : İbrahim Ağa Camii Mihrabının Üstünde Bulunan Levha

Katalog No : 2

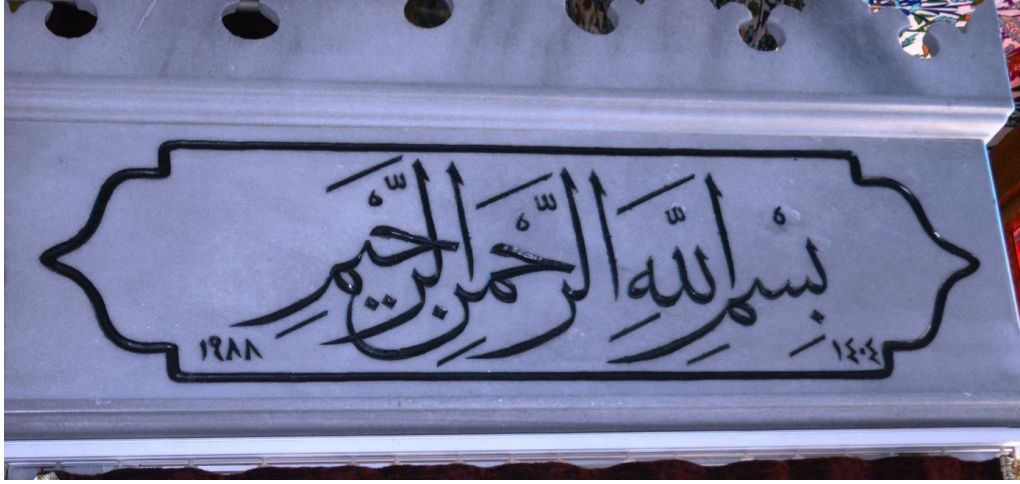
Hattatı : Yazıda hattat imzası bulunmamaktadır.

Yazı Çeşidi : Celi Sülüs

Malzeme ve Teknik : Mermer zemin üzerine yüksek kabartma tekniği kullanılmış ve yazılar siyah renk ile boyanmıştır.

Dil : Arapça

Metin : O zaman yönünü (yüzünü) Mescidi Haram tarafına dön.(Bakara 149) (H.1380)

Fotoğraf 5 : İbrahim Ağa Camii minberinin üstünde bulunan yazı

Katalog No : 3

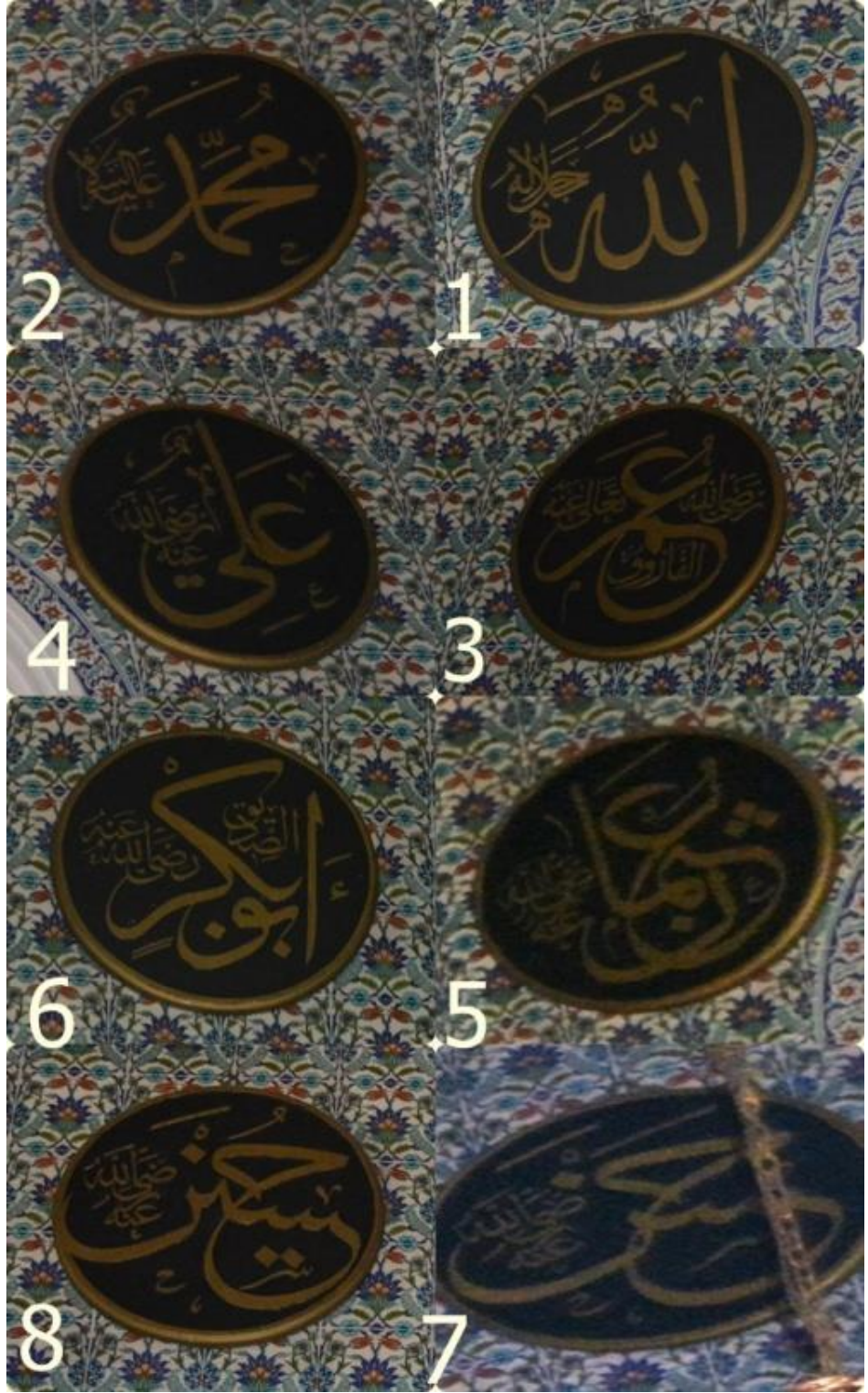
Hattatı : Yazıda hattat imzası bulunmamaktadır.

Yazı Çeşidi : Celi Sülüs

Malzeme ve Teknik : Mermer zemin üzerine yüksek kabartma tekniği kullanılmış ve yazılar siyah renk ile boyanmıştır.

Dil : Arapça

Metin : Rahman ve rahim olan Allah'ın adıyla. (M.1988) (H.1404)

Fotoğraf 6 : İbrahim Ağa Camii Lafzatullah, İsm-i Nebi, Çehâr Yâr-ı Güzîn ve Hasaneyn Levhaları

Katalog No : 4

Hattatı : Yazıda hattat imzası bulunmamaktadır.

Yazı çeşidi : Celi Sülüs

Malzeme ve Teknik : Dairesel madalyonda siyah renk zeminli satıh üzerine yazı altın varakla ve kalem işi tekniği ile uygulanmıştır.

Dil : Arapça

Metin : 1.Allah (c.c) Onun şanı ne yücedir.
2.Muhammed (s.a.v) Allah'ın selamı O'nun üzerine olsun.
3.Ömer (r.a) Allah (c.c) ondan razı olsun.
4.Ali (r.a) Allah (c.c) ondan razı olsun.
5.Osman (r.a) Allah (c.c) ondan razı olsun.
6.Ebu Bekir (r.a) Allah (c.c) ondan razı olsun.
7.Hasan (r.a) Allah (c.c) ondan razı olsun.
8.Hüseyin (r.a) Allah (c.c) ondan razı olsun.

1.3. Osman Ağa Camii

Fotoğraf 7 : Osman Ağa Camii

Osman Ağa Camii, kendisi ile aynı adı taşıyan ve Topkapı Sarayı'ndaki üçüncü kapının ağası olan Osman Ağa⁸ tarafından M.1612' de yaptırılmıştır. Osman Ağa'nın camiye yaptırdığı tarih Kadıköy' deki diğer camilerin Kethüda Camii hariç yapımından bir yüzyıl kadar öncedir⁹. Bu tarihsel öncelik Kadıköy'e ilk Müslüman yerleşimin Osman Ağa cami civarında olduğunu göstermektedir¹⁰.

Şu an caminin bulunduğu konumda daha önce Kadıköy' e adını veren Kadı Mehmet Efendi Mescidi bulunmaktaydı¹¹.

Cami ile ilgili şu şekilde bir rivayet de bulunmaktadır:

Osman Ağa tarafından 1612 yılında yapılan bu cami yıllar içinde zarar görüp 1811' de II. Sultan Mahmut tarafından yeniden yaptırılmıştır. Fakat 1878' de meydana gelen bir

⁸ Mekke ve Medine ahalisine gönderilen hediyeler arasında yer alan ve kendi icadı olan emsalsiz buhurdan dolayı Buhuri Osmanağa olarak da anılmaktadır. (*Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, İstanbul: Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Ortak Yayını, 1993-95.)

⁹ KÜTÜKÇÜ, Tamer, *Geçmiş Zamanların, Mekanların ve Hatırlamaların Rafında: Kadıköy'ün Kitabı*, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 2014, s.52.

¹⁰ KÜTÜKÇÜ, Tamer, *Geçmiş Zamanların, Mekanların ve Hatırlamaların Rafında: Kadıköy'ün Kitabı*, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 2014, s.52.

¹¹ BİBER, Nizamettin, *İstanbul Camileri*, İstanbul Büyükşehir Belediyesi, İstanbul, s.76.

yangın nedeni ile aynı yıl yeniden bugünkü cami inşa edilmiştir¹². Caminin duvarları kargir, çatısı ahşap ve minaresi tuğladandır. Muvakkithanesi¹³ vardır. Caminin iç mekânı tavana kadar çinilerle kaplı olup düz tavan kare peteklerle süslenmiştir. Ahşap kolonlu yan mahfiller ise iç mekânı üç taraftan kuşatmaktadır. Caminin önünde bulunan camekânla kapatılmış yer son cemaat yeridir. Son cemaat yerinin duvarında mihrap ile aynı eksen üzerinde yer alan giriş, solunda ise kadınlar mahfiline çıkış kapısı yer almaktadır. Yapıda 40 adet pencere mevcut olmakla birlikte üst kat pencerelerinde vitray bulunmaktadır. Kütahya çinileri mihrap duvarını yerden tavana kadar, tamamen, kaplamaktadır. Minber ve vaaz kürsüsü sade bir görüntüye sahiptir. Kadınlar mahfilini sınırlandıran parmaklıklı korkuluklar ahşaptır. Bu korkuluklara cihar-yar yazılı panolar yerleştirilmiştir.

Avlusunda 1880’de dikilmiş çınar ve sağ köşesinde de 1620 tarihli bir çeşme bulunmaktadır¹⁴. Bu çeşmeyi Sadrazam Sürmeli Ali Paşa yaptırmıştır¹⁵. Çınarı ise Es seyid Mehmet Asım Daileri dikmiştir¹⁶. Çınarı diken Mehmet Asım Efendi bir dönem bu caminin imamlığını ve hatipliğini yapmış bir şahıstır¹⁷.

¹²EKDAL, Müfid, *Kadıköy: Bizans Metropolünde İlk Türk Köyü*, Kadıköy Belediyesi (Kadıköy Belediyesi Kültür ve Bilim Hizmetleri Dizisi;1), İstanbul, 1996, s.199.

¹³ Namaz saatlerini bildirmek inşa edilen türbe benzeri küçük yapılardır. (HÜREL, Haldun, *İstanbul’u Geziyorum Gözlerim Açık: Bir İstanbul Kültür Kitabı*, Dharma Yayınları, İstanbul, 2008.)

¹⁴ ÖZ, Tahsin, *İstanbul Camiileri*, Turizm ve Tanıtma Bakanlığı, Ankara, 1964, s.34.

¹⁵BİBER, Nizamettin, *İstanbul Camiileri*, İstanbul Büyükşehir Belediyesi, İstanbul, s.76.

¹⁶ HÜREL, Haldun, *İstanbul’u Geziyorum Gözlerim Açık: Bir İstanbul Kültür Kitabı*, Dharma Yayınları, İstanbul, 2008, s.541.

¹⁷ESAD, Celal, *Kadı Köyü Hakkında Belediye Araştırmaları*, Kadıköy Belediyesi, İstanbul, 1971, s. 36.

Fotoğraf 8 : Osman Ağa Camii giriş kapı üstünde bulunan levha

Katalog No : 5

Hattatı : Yazıda hattat imzası bulunmamaktadır.

Yazı Çeşidi : Celi Sülüs

Malzeme ve Teknik : Çini üzerine sıraltı tekniği

Dil : Arapça

Metin : Selam size! Tertemiz geldiniz. Artık ebedi kalmak üzere buraya girin. (Zümer suresi 73. Ayet)

Fotoğraf 9 : Osman Ağa Camii Lafzatullah, İsm-i Nebi, Çehâr Yâr-ı Güzîn ve Hasaneyn Levhaları

Katalog No : 6

Hattatı : Ali Rasim Efendi

Yazı Çeşidi : Celi Sülüs

Malzeme ve Teknik : Dairesel madalyonda siyah renk zeminli satıh üzerine yazı altın varakla ve kalem işi tekniği ile uygulanmıştır.

Dil : Arapça

Metin : 1.Allah (c.c) Onun şanı ne yücedir.
2.Muhammed (s.a.v) Allah'ın selamı O'nun üzerine olsun.
3.Ömer (r.a) Allah (c.c) ondan razı olsun.
4.Ali (r.a) Allah (c.c) ondan razı olsun.
5.Osman (r.a) Allah (c.c) ondan razı olsun.
6.Ebu Bekir (r.a) Allah (c.c) ondan razı olsun.
7.Hasan (r.a) Allah (c.c) ondan razı olsun.
8.Hüseyin (r.a) Allah (c.c) ondan razı olsun.

1.4.İhsaniye Cami

Fotoğraf 10 : İhsaniye Camii

M.1755 yılında Sultan III. Osman tarafından yapılmış, daha sonra geçirdiği yangın hasebiyle 1860 yılında yeniden yaptırılmış, 1954 yılında ise halkın imkânları ile tamir ettirilmiştir.

Dikdörtgen bir plan üzerinde üç tane iç avlu kapısı bulunan camiinin tek minaresi ve kesme taştan tek şerefesi vardır¹⁸. Bu küçük caminin iç avlusunda bir de şadırvanı bulunmaktadır.

¹⁸HALICI, Gönül, *İstanbul' un Anadolu Yakasında Tarihsel Bir Gezi*, Çimsa Yayınları, İstanbul, 2008, s.314.

Fotoğraf 11 : İhsaniye Camisinin mihrabının üstünde bulunan yazı

Katalog No	: 7
Hattatı	: Yazıda hattat imzası bulunmamaktadır.
Yazı çeşidi	: Celi Sülüs
Malzeme ve Teknik	: Mermer satıh üzerine zemini siyah renk ile boyanmış yazı yüksek kabartma tekniği kullanılarak yazılar sarı renk ile boyanmıştır.
Dil	: Arapça
Metin	: Zekeriya mabedde onun yanına her girişinde(Ali-imran 37) (H.1389) (M.1969)

Fotoğraf 12 : İhsaniye Camisinin mihrabının yanında bulunan yazı

Katalog No : 8

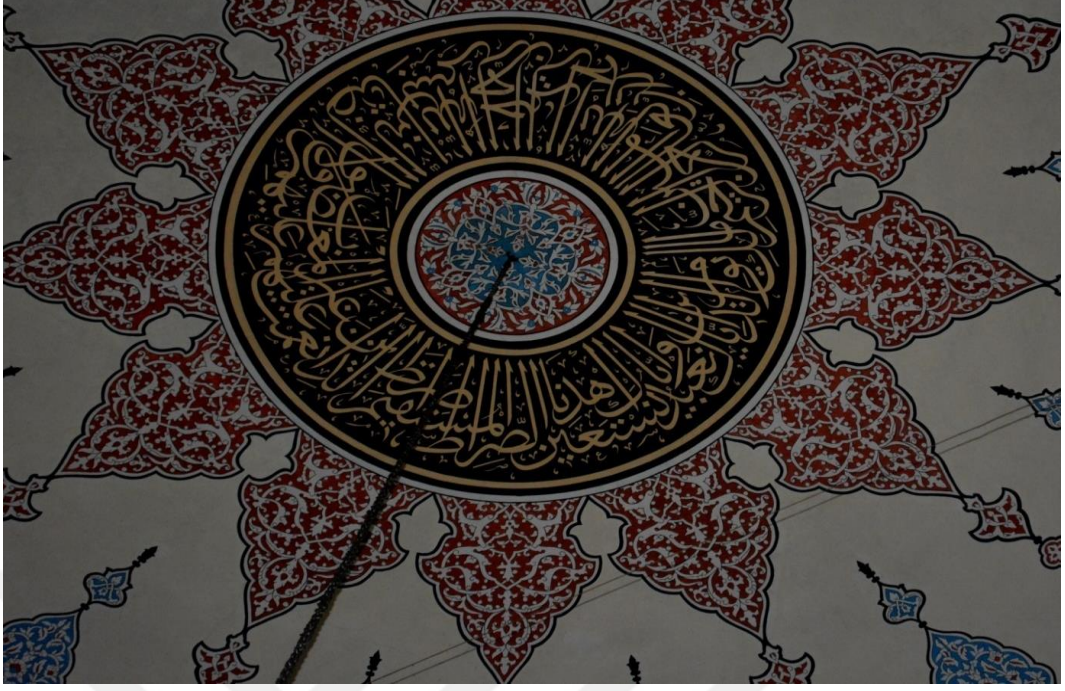
Hattatı : Yazıda hattat imzası bulunmamaktadır.

Yazı çeşidi : Celi Sülüs

Malzeme ve Teknik : Çini üzerine sıraltı tekniği kullanılmıştır.

Dil : Arapça

Metin : Kovulmuş şeytanın şerrinden, İşiten ve Bilen Allaha sığınırım.O'ndan başka ilah olmayan Allah, hay ve kayyumdur (ezel ve ebedidir). O'nu uyuklama ve uyku tutmaz. Göklerde ve yerlerde olan şeyler O'nundur. İzni olmaksızın O'nun yanında şefa'at eden yoktur. Halkın önünde ve arkasında olanı (istikbal ve maziyi) bilir. İnsanlar O'nun ilminden, O'nun isteğinden başkasını ihata edemezler. Kürsisi semaları ve yeri içine alır. Onların hıfzı O'nu (Cenab-ı Ec'elî Ala'yı) yormaz. O, pek yüksek ve büyüktür.(Ayete'l-kürsî) yüce Allah doğruyu söyledi. (1389)

Fotoğraf 13 : İhsaniye Camii

Katalog No : 9

Hattatı : Yazıda hattat imzası bulunmamaktadır.

Yazı Çeşidi : Celi Sülüs

Malzeme ve Teknik : Sıva üstü kalemişi tekniği uygulanmış ve yazılar sarı renk ile boyanmıştır.

Dil : Arapça

Metin : Rahmân ve rahîm olan Allah'ın adıyla.

Hamd (övme ve övülme), âlemlerin Rabbi Allah'a mahsustur.

O, rahmândır ve rahîmdir.

Ceza gününün mâlikidir.

Rabbimiz!) Ancak sana kulluk ederiz ve yalnız senden medet umarız.

Bize doğru yolu göster.

Kendilerine lütuf ve ikramda bulunduğun kimselerin yolunu; gazaba uğramışların ve sapmışların yolunu değil! Âmin.(Fatiha Suresi)

1.5.Sultan III. Mustafa (İskele) Camii

Fotoğraf 14 : Sultan III. Mustafa İskele Camii

M.1760 yılında yaptırılan camii yangın geçirip harap hale geldikten sonra Sultan Abdülmecid tarafından 1858’de onartılmıştır¹⁹. Onarılan camiye bir de Mekteb-i Sübyan (çocuk okulu) eklenmiştir. Camii konumu itibari ile eski iskele yöresinde ve deniz kenarında bulunmaktadır. Fakat sahilin dolması sebebiyle şimdi uzakta kalmıştır²⁰. Sübyan Mektebi şu an bulunmamaktadır. Bir tanesi sokak içinden olmak üzere iki tane girişi bulunan camii, kubbelidir.

¹⁹HÜREL, Haldun, *İstanbul’u Geziyorum Gözlerim Açık: Bir İstanbul Kültür Kitabı*, Dharma Yayınları, İstanbul, 2008, s.539.

²⁰ESAD, Celal, *Kadı Köyü Hakkında Belediye Araştırmaları*, Kadıköy Belediyesi, İstanbul, 1971,s.36.

Fotoğraf 15 : Sultan III. Mustafa Camisinin giriş kapısının üstünde bulunan levha

Katalog No : 10

Hattatı : Yesârîzâde Mustafa İzzet Efendi

Yazı Çeşidi : Celi Ta'lik

Malzeme ve Teknik : Mermer zemin üzerine yüksek kabartma tekniği uygulanmıştır. Zemini siyah renk ile boyanmış yazılara altın varak uygulanmıştır.

Dil : Osmanlıca

Metin : Abdülmecid han bin mahmud el muzaffer daima

Oldu kadı kariyesi mahsut (beğenilen) şehri Üsküdar

Serbeser (baştanbaşa) ihya duyurdu hükmü han Abdülmecid

Bu ibadethaneyi yakmıştı ihrakı şedit (şiddetli yakın)

Merhametle dinperver layıktır imamı müslimine

Zatı olmuşsun cami'ül mecmuğ ahlakı Hamit

(sevimli) Şeksiz olmuştur bu vâlâ şemsüdin (dinin güneşi) şaduman

Ceddi alâsı (ataları) III.Mustafa Hanı muid (hazırlayan)

Mevc (dalga) urup abu Güher asadır gönle sefa

Verdi zinet sahili bahre bündat cedit (yeni bina)

Nuru rahmetle deru (içi) dıvarı pirver (ışıklı) kâbeveş (kâbe gibi)

Haç sevabın lütfeder zevvarına (ziyaret edenlere) rabbi vait

(iyiliğe sevkeden)

Ey cemaat beş vakitte eyleyin böyle dua

Olsun ol mihrabı âdlin (adaletin mihrabı) ömrü ikbali müzdat

Hutbe-i nam be namı dem be dem (her vakit) nusret ile

Revnak (parlaklık) olsun mimberi mülke ilâ yevm-ül va'd

(kıyamet gününe kadar)

Secde-i şükr eyleyip saffet dedi tarihini

Camii zibinde (ziynetli,süslü) yaptı emri han Abdulmecid (1275)

Fotoğraf 16 : Sultan III. Mustafa Camisinin giriş kapısının üstünde bulunan yazı

Katalog No : 11

Hattatı : Yazıda hattat imzası bulunmamaktadır.

Yazı Çeşidi : Celi Sülüs

Malzeme ve Teknik : Mermer zemin sıva tekniği kullanılmış ve yazılar sarı renk ile boyanmıştır.

Dil : Arapça

Metin : Bunun üzerine, o (Zekeriyya A.S) mihrab da kaim olarak namaz kılarken, melekler, “Allah'ın, onu, Allah'tan bir kelimeyi (Hazreti İsa'yı) tasdik edici olarak, seyyid, nefesine hakim, ve Nebî olan, salihlerden "Yahya" ile müjdelediğini” nidâ ettiler (bildirdiler).(Al-i İmran Suresi 39. ayet)

Fotoğraf 17 : Sultan III.Mustafa İşkele Camii Lafzatullah, İsm-i Nebi, Çehâr Yâr-ı Güzîn ve Hasaneyn Levhaları

Katalog No : 12

Hattatı : Sultan Abdulmecid

Yazı Çeşidi : Celi Sülüs

Malzeme ve Teknik : Dairesel madalyonda siyah renk zeminli satıh üzerine yazı altın varakla ve kalem işi tekniği ile uygulanmıştır.

Dil : Arapça

Metin : 1.Allah (c.c) Onun şanı ne yücedir.
2.Muhammed (s.a.v) Allah'ın selamı O'nun üzerine olsun.
3.Ömer (r.a) Allah (c.c) ondan razı olsun.
4.Ali (r.a) Allah (c.c) ondan razı olsun.
5.Osman (r.a) Allah (c.c) ondan razı olsun.
6.Ebu Bekir (r.a) Allah (c.c) ondan razı olsun.
7.Hasan (r.a) Allah (c.c) ondan razı olsun.
8.Hüseyin (r.a) Allah (c.c) ondan razı olsun.

1.6. Cafer Ağa Camii

Fotoğraf 18 : Cafer Ağa Camii

Cafer Ağa Camii III. Sultan Mustafa zamanında Cafer Ağa tarafından yaptırılmıştır. Bu camii ile ilgili şöyle bir bilgi aktarılmaktadır: M.1786 tarihinde var olan Cafer Ağa mescidi, 1886 tarihinde yanmış, 1900 tarihinde II.Sultan Abdülhamid Cafer Ağa Camisini yeniden yaptırmıştır²¹.

Cafer Ağa 1760'lı yıllarda sarayda Kızlar Ağalığı yapmış bir ağa olduğu göz önünde bulundurulduğunda bir saray ileri geleninden çok bir saray hizmetkârı adına yaptırılmıştır²². Cafer Ağa'nın mezarı camiinin haziresinde bulunmaktadır²³. Mezar taşında ölüm tarihi yazılı değildir²⁴. Cami kagir duvarlı ve ahşap çatılıdır. Camiye sonradan açılmış sundurmalı bir kapıdan girilmektedir. Yangından sonra camiinin harim mekânı genişletilmiştir. Mihrap, mukarnaslı niş ve klasik üslubu taklit eder. Silindir

²¹HALICI, Gönül, *İstanbul' un Anadolu Yakasında Tarihsel Bir Gezi*, Çimsa Yayınları, İstanbul, 2008,s.175.

²²KÜTÜKÇÜ, Tamer, *Geçmiş Zamanların, Mekanların ve Hatırlamaların Rafında: Kadıköy'ün Kitabı*, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 2014, s.55.

²³EKDAL, Müfid, *Kadıköy: Bizans Metropolünde İlk Türk Köyü*, Kadıköy Belediyesi (Kadıköy Belediyesi Kültür ve Bilim Hizmetleri Dizisi;1), İstanbul, 1996, s.199.

²⁴ESAD, Celal, *Kadı Köyü Hakkında Belediye Araştırmaları*, Kadıköy Belediyesi, İstanbul, 1971,s.36.

gövdeli ve sade bir şerefe bölümü olan minare, sıvalı ve basit bir görünümündedir²⁵. Cafer Ağa Camisinin avlusunda eskiden bir muvakkithane mevcuttu²⁶.

Fotoğraf 19 : Cafer Ağa Camii Lafzatullah, İsm-i Nebi, Çehâr Yâr-ı Güzîn ve Hasaneyn Levhaları

²⁵Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, İstanbul: Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Ortak Yayını, 1993-95, s.365.

²⁶ HÜREL, Haldun, *İstanbul'u Geziyorum Gözlerim Açık: Bir İstanbul Kültür Kitabı*, Dharma Yayınları, İstanbul, 2008, s.540.

Katalog No : 13

Hattatı : Yazıda hattat imzası bulunmamaktadır.

Yazı Çeşidi : Celi Sülüs

Malzeme ve Teknik : Dairesel madalyonda siyah renk zeminli satıh üzerine yazı altın varakla ve kalem işi tekniği ile uygulanmıştır.

Dil : Arapça

Metin : 1.Allah (c.c) Onun şanı ne yücedir.
2.Muhammed (s.a.v) Allah'ın selamı O'nun üzerine olsun.
3.Ömer (r.a) Allah (c.c) ondan razı olsun.
4.Ali (r.a) Allah (c.c) ondan razı olsun.
5.Osman (r.a) Allah (c.c) ondan razı olsun.
6.Ebu Bekir (r.a) Allah (c.c) ondan razı olsun.
7.Hasan (r.a) Allah (c.c) ondan razı olsun.
8.Hüseyin (r.a) Allah (c.c) ondan razı olsun.

1.7.Sahrayıcedid Camii

Fotoğraf 20 : Sahrayı Cedid Camii

Cami, M.1875’ de bölgenin kalabalıklaşması sebebiyle bölge halkının ve hayırsever kişilerin yardımıyla inşa ettirilmiştir²⁷. Cami yapım yılı itibarı ile Kadıköy’ ün merkezi dışındaki bütün camilerden daha eskidir²⁸.

19.yy örnekleri taşıyan camii daha sonradan yapılan eklerle bu özelliğini kaybetmiştir²⁹. Küçük çaplı bir cami olmasına rağmen kısa bir duvarla çevrili olan geniş bir avluya sahiptir. Duvarları renkli kalem işi nakış süslemelidir. Sağır kubbelidir. Kubbe ortası ve etek kısımlarında ayet yazılıdır. Kapı kitabesi ve minaresinin kaidesindeki kayda göre 1877 tarihinde inşa edilmiştir. Minaresi sağda olan camiye iki kapıdan girilmektedir. Kible duvarı önünde iki yol kavşağı arasında kitabeli bir çeşme bulunmaktadır³⁰.

Camii içten ve dıştan sekizgen planlı, son cemaat yeri de bulunan küçük bir yapıdır. Sekizgen bölümün üzerine örten kubbenin göbeğindeki siyah zemin üzerine altın yaldızla sülüs hatla yazılmış olan ihlas suresinin kenarında 1895-96 tarihi

²⁷HALICI, Gönül, *İstanbul’ un Anadolu Yakasında Tarihsel Bir Gezi*, Çimsa Yayınları, İstanbul, 2008, s.326.

²⁸KÜTÜKÇÜ, Tamer, *Geçmiş Zamanların, Mekanların ve Hatırlamaların Rafında: Kadıköy’ün Kitabı*, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 2014, s.254.

²⁹HALICI, Gönül, *İstanbul’ un Anadolu Yakasında Tarihsel Bir Gezi*, Çimsa Yayınları, İstanbul, 2008, s326.

³⁰BİBER, Nizamettin, *İstanbul Camiileri*, İstanbul Büyükşehir Belediyesi, İstanbul, s.79.

okunmaktadır. Yapı dıştan bütünüyle yeniden sıvanmış dönem farklarını gösterebilecek duvar örgüsü ya da sıvası diye bir şey kalmamış, her şey yeni örtünün altına alınmıştır. Caminin içi oldukça sade bir görünüme sahiptir.

Fotoğraf 21 : Sahrayıcedit Camisinin kuşak yazısı

Katalog No : 14

Hattatı : Yazıda hattat imzası bulunmamaktadır.

Yazı Çeşidi : Celi Sülüs

Malzeme ve Teknik : Sıva üstü kalemişi tekniği uygulanmış ve yazılar sarı renk ile boyanmıştır.

Dil : Arapça

Metin : Kovulmuş şeytanın şerrinden, İşiten ve Bilen Allaha sığınırım.

Fotoğraf 22 : Sahrayıcedit Camisinin kuşak yazısı

Katalog No : 15

Hattatı : Yazıda hattat imzası bulunmamaktadır.

Yazı Çeşidi : Celi Sülüs

Malzeme ve Teknik : Sıva üstü kalemişi tekniği uygulanmış ve yazılar sarı renk ile boyanmıştır.

Dil :Arapça

Metin : 1- Birbirlerine neyi soruyorlar?
2- O büyük haberden (kıyametten) mi?
3- Ki onlar onda ayrılığa düşmektedirler.
4- Hayır, ilerde bilecekler. (Nebe suresi ilk 4 ayet)

Fotoğraf 23 : Sahrayıcedit Camisinin kuşak yazısı

Katalog No : 16

Hattatı : Yazıda hattat imzası bulunmamaktadır.

Yazı Çeşidi : Celi Sülüs

Malzeme ve Teknik : Sıva üstü kalemişi tekniği uygulanmış ve yazılar sarı renk ile boyanmıştır.

Dil : Arapça

Metin : 5- Hayır hayır, ilerde bilecekler.
6- Biz yeryüzünü bir beşik yapmadık mı?
7- Dağları da birer kazık kılmadık mı?
8- Sizleri çift çift yarattık.
9- Uykunuzu bir dinlenme yaptık.
10- Geceyi bir örtü yaptık.
11- Gündüzü de bir geçim zamanı yaptık.

Fotoğraf 24 : Sahrayıcedit Camisinin kuşak yazısı

Katalog No : 17

Hattatı : Yazının hattat imzası yoktur. Araştırılan kaynaklarda da hattatı hakkında herhangi bir bilgi bulunamamıştır.

Yazı Çeşidi : Celi Sülüs

Malzeme ve Teknik : Sıva üstü kalemişi tekniği uygulanmış ve yazılar sarı renk ile boyanmıştır.

Dil : Arapça

Metin : 12- Üstünüze yedi sağlam bina (gök) çattık.
13- İçlerine ışık saçan bir kandil astık.
14- Yoğunlaşmış bulutlardan şarıl şarıl bir su indirdik.
15- Onunla taneler ve otlar çıkaralım diye.

Fotoğraf 25 : Sahrayıcedit Camisinin kuşak yazısı

Katalog No : 18

Hattatı : Yazıda hattat imzası bulunmamaktadır.

Yazı Çeşidi : Celi Sülüs

Malzeme ve Teknik : Sıva üstü kalemişi tekniği uygulanmış ve yazılar sarı renk ile boyanmıştır.

Dil : Arapça

Metin : 16- Ve sarmaş dolaş bağlar bahçeler (çıkaralım diye).
17- Kuşkusuz o hüküm günü kararlaştırılmış bir vakit olmuştur.
18- O gün Sûr'a üflenir, bölük bölük gelirsiniz.
19- Gök de açılmış, kapı kapı olmuştur.
20- Dağlar yürütölmüş, serap olmuştur.
21- Kuşkusuz Cehennem gözetleme yeri olmuştur.
22- Azgınlar için son varılacak yer olmuştur.
23- Orada çağlarca kalacaklardır.

Fotoğraf 26 : Sahrayıcedit Camisinin kuşak yazısı

Katalog No : 19

Hattatı : Yazıda hattat imzası bulunmamaktadır.

Yazı Çeşidi : Celi Sülüs

Malzeme ve Teknik : Sıva üstü kalemişi tekniği uygulanmış ve yazılar sarı renk ile boyanmıştır.

Dil : Arapça

Metin : 24- Orada ne bir serinlik tadacaklar, ne de içecek bir şey.
25- Ancak bir kaynar su ve irin (içecekler).

Fotoğraf 27 : Sahrayıcedit Camisinin kuşak yazısı

Katalog No : 20

Hattatı : Yazıda hattat imzası bulunmamaktadır.

Yazı Çeşidi : Celi Sülüs

Malzeme ve Teknik : Sıva üstü kalemişi tekniği uygulanmış ve yazılar sarı renk ile boyanmıştır.

Dil :Arapça

Metin : 26- Bir ceza ki tam yaptıklarına uygun.
27- Çünkü onlar hiçbir hesap ummazlardı.
28- Âyetlerimizi yalanlaya yalanlaya tam bir yalancı olmuşlardı.
29- Biz ise herşeyi sayıp bir kitaba geçirmişiz.
30- (Onlara): “Şimdi tadın (cezanızı). Artık size azabınızı artırmaktan başka bir şey yapmayacağız” (denir).
31- Kuşkusuz takva sahipleri için bir kurtuluş var.
32- Bahçeler var, bağlar var.

Fotoğraf 28 : Sahrayıcedit Camisinin kuşak yazısı

Katalog No : 21

Hattatı : Yazıda hattat imzası bulunmamaktadır.

Yazı Çeşidi : Celi Sülüs

Malzeme ve Teknik : Sıva üstü kalemişi tekniği uygulanmış ve yazılar sarı renk ile boyanmıştır.

Dil : Arapça

Metin : 33- Memeleri tomurcuklanmış yaşıt kızlar var.
34- Dopdolu kadehler var.
35- Orada ne boş bir söz işitirler, ne de bir yalan.
36- (Bunlar) Rabbinden yeterli bir bağış olarak (verilir).
37- O, göklerin, yerin ve bu ikisi arasındakilerin
Rabbidir. Rah- mân'dır. Hiç kimse ondan bir hitaba mâlik olamaz.

Fotoğraf 29 : Sahrayıcedit Camisinin kuşak yazısı

Katalog No : 22

Hattatı : Yazıda hattat imzası bulunmamaktadır.

Yazı Çeşidi : Celi Sülüs

Malzeme ve Teknik : Sıva üstü kalemişi tekniği uygulanmış ve yazılar sarı renk ile boyanmıştır.

Dil :Arapça

Metin : 38- O gün Ruh ve melekler sıra sıra dururlar. Rahmân'ın izin verdikleri dışında hiç kimse konuşamaz. İzin verilen de doğruyu söyler.

39- İşte bu hak gündür. Artık dileyen Rabbine bir yol tutar.

40- Biz sizi yakın bir azap ile uyardık. O gün kişi ellerinin ne takdim ettiğine bakacak ve kâfir diyecek ki: “Ah ne olaydı, ben bir toprak olaydım.” (1393)

Fotoğraf 30 : Sahrayıcedit Camisinin kubbe yazısı

Katalog No : 23

Hattatı : Yazıda hattat imzası bulunmamaktadır.

Yazı çeşidi : Celi Sülüs

Malzeme ve Teknik : Sıva üstü kalemişi tekniği uygulanmış ve yazılar sarı renk ile boyanmıştır.

Dil : Arapça

Metin : Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.“De ki: O Allah birdir. Allah samed (her şey O'na muhtaç, O kimseye muhtaç değil)'dir. O doğurmamıştır ve doğurulmamıştır. Ve hiçbir şey O'nun dengi değildir. (İhlas suresi) (1393)

Fotoğraf 31 : Sahrayı Cedid Camii Lafzatullah, İsm-i Nebi, Çehâr Yâr-ı Güzîn ve Hasaneyn Levhaları

Katalog No : 24

Hattatı : Yazıda hattat imzası bulunmamaktadır.

Yazı Çeşidi : Celi Sülüs

Malzeme ve Teknik : Dairesel madalyonda siyah renk zeminli satıh üzerine yazı altın varakla ve kalem işi tekniği ile uygulanmıştır.

Dil : Arapça

Metin : 1.Allah (c.c) Onun şanı ne yücedir.
2.Muhammed (s.a.v) Allah'ın selamı O'nun üzerine olsun.
3.Ömer (r.a) Allah (c.c) ondan razı olsun.
4.Ali (r.a) Allah (c.c) ondan razı olsun.
5.Osman (r.a) Allah (c.c) ondan razı olsun.
6.Ebu Bekir (r.a) Allah (c.c) ondan razı olsun.
7.Hasan (r.a) Allah (c.c) ondan razı olsun.
8.Hüseyin (r.a) Allah (c.c) ondan razı olsun.

1.8. Zühtü Paşa Camii

Fotoğraf 32 : Zühtü Paşa Camii

II.Sultan Abdülhamid'in Maarif Nazırı olan Ahmet Zühtü Paşa tarafından yaptırılmıştır³¹. Kapı kitabesinde caminin 1883' de yapıldığı söylenmektedir³². Kızıltoprak' daki en eski camii olarak bilinmektedir. Bu caminin bir de mektebi bulunmaktaydı fakat günümüze kadar ulaşamamıştır. İç yazılarını Kırkor Köçeoğlu adında Ermeni bir hattat yazmıştır³³. Yazılar kûfi(sert ve kalın çizgili) tarzda yazılmıştır. Camiinin caddeye bakan haziresinde paşanın ve eşinin lahit mezarları bulunmaktadır³⁴. Kadıköy' de bugün ezanın en güzel okunduğu camii açık pembe bir dış cepheye sahiptir³⁵.

³¹HALICI, Gönül, *İstanbul' un Anadolu Yakasında Tarihsel Bir Gezi*, Çimsa Yayınları, İstanbul, 2008, s.233.

³²ÖZ, Tahsin, *İstanbul Camileri*, Turizm ve Tanıtma Bakanlığı, Ankara, 1964, s.72.

³³EKDAL, Müfid, *Kadıköy: Bizans Metropolünde İlk Türk Köyü*, Kadıköy Belediyesi (Kadıköy Belediyesi Kültür ve Bilim Hizmetleri Dizisi;1), İstanbul, 1996, s.200.

³⁴HÜREL, Haldun, *İstanbul'u Geziyorum Gözlerim Açık: Bir İstanbul Kültür Kitabı*, Dharma Yayınları, İstanbul, 2008, s. 546.

³⁵KÜTÜKÇÜ, Tamer, *Geçmiş Zamanların, Mekanların ve Hatırlamaların Rafında: Kadıköy'ün Kitabı*, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 2014, s.131.

Camii avlusuna basamakla çıkılan süslü bir kapıdan girilmektedir. Son cemaat yerinin ortadaki bölümünün üzerindeki 1883-1884 tarihini veren ayet kitabesi bulunmaktadır. Önceleri duvarlarla aynı üslupta, aynı motifler kullanılarak oluşturulmuş ince bir bezeme gösteren kalem işi kaplı mihrap 1980’li yıllarda günümüz Kütahya çinileri ile kaplanarak yapıyla olan bütünlüğünü kaybetmiştir. Cami yaklaşık 110 yıllık geçmişe sahiptir.

Fotoğraf 33 : Zühtü Paşa Camisinin giriş kapısının üstünde bulunan levha

Katalog No : 25

Hattatı : Hüsameddin

Yazı Çeşidi : Celi Sülüs

Malzeme ve Teknik : Mermer zemin üzerine yüksek kabartma tekniği kullanılmıştır. Zemini koyu yeşil renk ile boyanmış ve yazılar altın varakla kaplanmıştır.

Dil : Arapça

Metin : Selâmun aleyküm tıbtum fedhulû-hâ hâlidîne (H.1301)

Fotoğraf 34 : Zühtü Paşa Camisinin mihrap yazısı

Katalog No : 26

Hattatı : Hüsameddin

Yazı Çeşidi : Celi Sülüs

Malzeme ve Teknik : Mermer satıh üzerine zemini siyah renk ile boyanmış yazı yüksek kabartma tekniği kullanılarak yazılar sarı renk ile boyanmıştır.

Dil : Arapça

Metin : Zekeriyya (a.s) mihrabda namaz kılarken melekler ona seslendi.
(Ali İmran39) (H.1301)

Fotoğraf 35 : Zühtü Paşa Camii Lafzatıllah, İsm-i Nebi, Çehâr Yâr-ı Güzîn ve Hasaneyn Levhaları

Katalog No : 27

Hattatı : Yazıda hattat imzası bulunmamaktadır.

Yazı Çeşidi : Celi Sülüs

Malzeme ve Teknik : Dairesel madalyonda siyah renk zeminli satıh üzerine yazı altın varakla ve kalem işi tekniği ile uygulanmıştır.

Dil : Arapça

Metin :1.Allah (c.c) Onun şanı ne yücedir.
2.Muhammed (s.a.v) Allah'ın selamı O'nun üzerine olsun
3.Ömer (r.a) Allah (c.c) ondan razı olsun.
4.Ali (r.a) Allah (c.c) ondan razı olsun.
5.Osman (r.a) Allah (c.c) ondan razı olsun.
6.Ebu Bekir (r.a) Allah (c.c) ondan razı olsun.
7.Hasan (r.a) Allah (c.c) ondan razı olsun.
8.Hüseyin (r.a) Allah (c.c) ondan razı olsun.

Fotoğraf 36 : Zühtü Paşa Camisinin kapısı üzerindeki ayet kitabesi

Katalog No : 28

Hattatı : Yazıda hattat imzası bulunmamaktadır.

Yazı Çeşidi : Celi Talik

Malzeme ve Teknik : Mermer zemin üzerine yüksek kabartma tekniği kullanılmıştır. Zemini koyu yeşil renk ile boyanmış ve yazılar altın varakla kaplanmıştır.

Dil : Osmanlıca

Metin : Zıll-ı Hakk Abdülhamid Hân hilâfet-perverin

Mülk-i feyz-âbâd-ı irfân eylemekdir matlabı

Pey-rev oldu ol Süleyman-ı zemânın azmına

Âsafı kıldı binâ' bu dâr-ı irfân mektebi

Baş iğır tarîh muhtâra belîgân-ı zemân

Matla'-ı ilm ve edebdir Zühdü Paşa mektebi

Sene 1306 (M. 1886)

Fotoğraf 37 : Zühtü Paşa Camisinin bahçe kapısı üzerindeki yapım kitabesi

Katalog No : 29

Hattatı : Yazıda hattat imzası bulunmamaktadır.

Yazı Çeşidi : Celi Talik

Malzeme ve Teknik : Mermer zemin üzerine yüksek kabartma tekniği kullanılmıştır. Zemini koyu yeşil renk ile boyanmış ve yazılar altın varakla kaplanmıştır.

Dil : Osmanlıca

Metin : İmâm-ül-Müslimîn Abdülhamid Hân cihân-bânın

Edildi sâye-i şâhânesinde bu eseri itmâm

Semiyy-i Fahr-i Âlem hazret-i Zühdü efendinin

İmâd-üd-Dîne virmişdir esâs Zühdü istihkâm

İddirdi ârzû bir câmi'n inşâ'sını dâim

Muvaffak eyledi ol zât-ı pâk Kadir-i allâm

Çıkardım Çâr-Yârın himmetiyle Hakkyâ tarîh

Bu câmi'de namâz kılsun kıyâm-ı haşreden İslâm

Sene 1301 (M.1884)

Fotoğraf 38 : Mihrabın sol üst cephesinde bulunan yazı

Katalog No : 30

Hattatı : Krikor Köçeoğlu

Yazı Çeşidi : Kufi

Malzeme ve Teknik : Sıva üstü kalemişi tekniği uygulanmış ve yazılar mavi zemin üzerinde beyaz renk ile boyanmıştır.

Dil : Arapça

Metin : Hep birlikte Allah'ın ipine sımsıkı sarılın (Al-i İmran 103.Ayet)

Fotoğraf 39 : Zührtü Paşa camii kuşak yazısı

Katalog No : 31

Hattatı : Krikor Köçeoğlu

Yazı Çeşidi : Metinde bulunan elif harfleri örgülü kûfî şeklinde çalışılmıştır.

Malzeme ve Teknik : Sıva üstü kalemişi tekniği uygulanmış ve yazılar mavi zemin üzerinde sarı renk ile boyanmıştır.

Dil : Arapça

Metin : Namazı kılın zekatı verin (Bakara 43.ayet)

Fotoğraf 40 : Zühtü Paşa Camii kuşak yazısı

Katalog No : 32

Hattatı : Krikor Köçeoğlu

Yazı Çeşidi : Kufi

Malzeme ve Teknik : Sıva üstü kalemişi tekniği uygulanmış ve yazılar mavi zemin üzerinde sarı renk ile boyanmıştır.

Dil : Arapça

Metin : Rûku edenlerle beraber rûku edin.Sadakallahulazim (Bakara 43.ayet)

Fotoğraf 41 : Zühtü Paşa Camii kuşak yazısı

Katalog No : 33

Hattatı : Krikor Köçeoğlu

Yazı Çeşidi : Metinde bulunan elif harfleri örgülü kûfi şeklinde çalışılmıştır.

Malzeme ve Teknik : Sıva üstü kalemişi tekniği uygulanmış ve yazılar mavi zemin üzerinde sarı renk ile boyanmıştır.

Dil : Arapça

Metin : Şüphesiz bu Allah'a saygılı olanlardan başkasına ağır gelir.

(Bakara 45.Ayet)

Fotoğraf 42 : Zühre Paşa Camii Kuşak yazısı

Katalog No : 34

Hattatı : Krikor Köçeoğlu

Yazı Çeşidi : Metinde bulunan elif harfleri örgülü kûfi şeklinde çalışılmıştır.

Malzeme ve Teknik : Sıva üstü kalemişi tekniği uygulanmış ve yazılar mavi zemin üzerinde sarı renk ile boyanmıştır.

Dil : Arapça

Metin : Birde sabırla namazla yardım isteyin (Bakara 45.Ayet)

Fotoğraf 43 : Zühtü Paşa Camii kuşak yazısı

Katalog No : 35

Hattatı : Krikor Köçeoğlu

Yazı Çeşidi : Metinde bulunan elif harfleri örgülü kûfi şeklinde çalışılmıştır.

Malzeme ve Teknik : Sıva üstü kalemişi tekniği uygulanmış ve yazılar mavi zemin üzerinde sarı renk ile boyanmıştır.

Dil : Arapça

Metin : Namazlara dikkat edin özellikle orta namaza (Bakara 238.Ayet)

Fotoğraf 44 : Zühre Paşa Camii kuşak yazısı

Katalog No : 36

Hattatı : Krikor Köçeoğlu

Yazı Çeşidi : Kufi

Malzeme ve Teknik : Sıva üstü kalemişi tekniği uygulanmış ve yazılar mavi zemin üzerinde sarı renk ile boyanmıştır.

Dil : Arapça

Metin : Ve kalkın Allah için divan durun (Bakara 238.Ayet)

Fotoğraf 45 : Zühtü Paşa Camii kuşak yazısı

Katalog No : 37

Hattatı : Krikor Köçeoğlu

Yazı Çeşidi : Kufi

Malzeme ve Teknik : Sıva üstü kalemişi tekniği uygulanmış ve yazılar mavi zemin üzerinde sarı renk ile boyanmıştır.

Dil : Arapça

Metin : Allah'ın bir nimetini birde lütfunu müjdelerler (Al-i İmran 174.Ayet)

1.9. Galip Paşa Camii

Fotoğraf 46 : Galip Paşa Camii

Cami, M.1898’ de Galip Paşa tarafından yaptırılmıştır. Galip Paşa; Sultan Aziz ve Sultan Hamid döneminde valilik ve nazırlık yapmış son vazife olarak da Evkaf Nazırlığında bulunmuş biridir³⁶. Galip Paşa 1902’ de vefat eder³⁷. Ölümünden dört yıl önce bu camiyi yaptırmıştır. Cami kitabesinde ise camiinin yapım yılının 1899 olduğu söylenmektedir³⁸. Kayseri’li Hacı Süleyman tarafından 1898’ de camiye ek bir bina yaptırılmıştır³⁹.Geniş bir avlu içinde bulunan cami tek kubbeli ve kârgirdir. Kapısının üzerinde II.Abdülhamid’in tuğrası bulunmaktadır. Duvarına bitişik bir çeşmesi vardır⁴⁰. Minaresinde Yunan sanatından alınan “yumurta frizinin” de yer yer kullanıldığı gözlenir. Taş merdivenle inilen bahçesinde bir zamanlar servi, çam ve dut ağaçları vardı. Minber ve vaaz kürsüsü ahşaptır⁴¹.

³⁶EKDAL, Müfid, *Kadıköy: Bizans Metropolünde İlk Türk Köyü*, Kadıköy Belediyesi (Kadıköy Belediyesi Kültür ve Bilim Hizmetleri Dizisi;1), İstanbul, 1996, s.201.

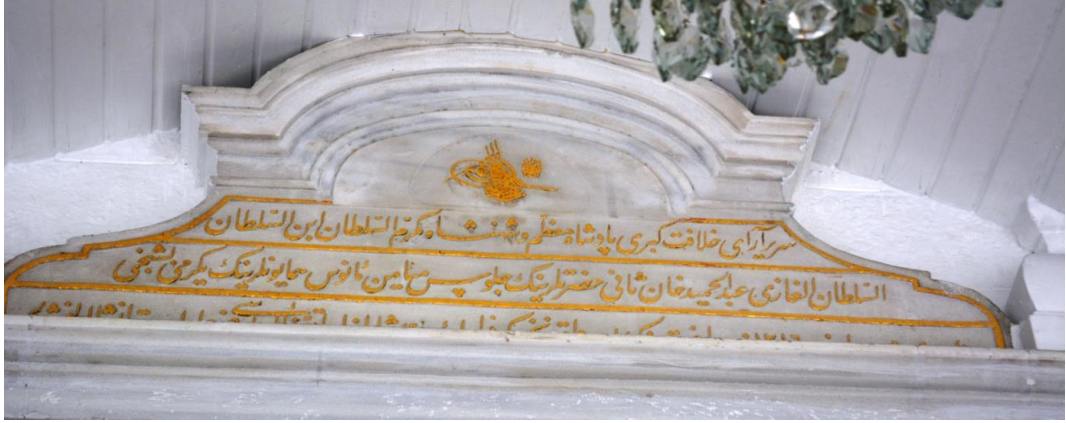
³⁷BİBER, Nizamettin, *İstanbul Camiileri*, İstanbul Büyükşehir Belediyesi, İstanbul, s.54.

³⁸KÜTÜKÇÜ, Tamer, *Geçmiş Zamanların, Mekanların ve Hatırlamaların Rafında: Kadıköy’ün Kitabı*, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 2014, 208.

³⁹HALICI, Gönül, *İstanbul’ un Anadolu Yakasında Tarihsel Bir Gezi*, Çimsa Yayınları, İstanbul, 2008, s.325.

⁴⁰BİBER, Nizamettin, *İstanbul Camiileri*, İstanbul Büyükşehir Belediyesi, İstanbul, s. 54.

⁴¹KÜTÜKÇÜ, Tamer, *Geçmiş Zamanların, Mekanların ve Hatırlamaların Rafında: Kadıköy’ün Kitabı*, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 2014, s. 209.

Fotoğraf 47 : Galip Paşa Camisinin giriş kapısının üstünde bulunan yazı

Katalog No : 38

Hattatı : Sami efendi

Yazı Çeşidi : Ta'lik

Malzeme ve Teknik : Mermer zemin üzerine yüksek kabartma tekniği kullanılmıştır.
Yazılar altın varakla kaplanmıştır.

Dil : Osmanlıca

Metin : Serir-ârâ-yı hilafet-i kübrâ padişah-ı muazzam

Sen şah-ı mükerrerü's sultan ibnü's sultan

Es- sulatnül gazi Abdumecid hân-ı sani hazzretlerinün cülüs-ı
meamen-i manûs- Humayunlarınun yegirmi beşinci

Senevilerine mesadif 1316'yı ağustosunun on tokuzuncu günü
ârâ-ü sefye-i Şayanla vüzi'a ül sadak inşa olundu

Fotoğraf 48 : Galip Paşa Camisinin mihrabının üzerinde bulunan yazı

Katalog No : 39

Hattatı : Yazıda hattat imzası bulunmamaktadır.

Yazı Çeşidi : Celi Sülüs

Malzeme ve Teknik : Mermer zemin üzerine yüksek kabartma tekniği kullanılmıştır. Yazılar altın varakla kaplanmıştır.

Dil :Arapça

Metin : Zekeriya mabedde onun yanına her girişinde (Ali-imran 37)

Fotoğraf 49 : Galip Paşa Camisinin kubbe yazısı

Katalog No : 40

Hattatı : Sami Efendi

Yazı Çeşidi : Celi Sülüs

Malzeme ve Teknik : Sıva üstü kalemişi tekniği kullanılmıştır.

Dil : Arapça

Metin : Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla. "De ki: O Allah birdir. Allah samed (her şey O'na muhtaç, O kimseye muhtaç değil)'dir. O doğurmamıştır ve doğurulmamıştır. Ve hiçbir şey O'nun dengi değildir. (İhlas suresi) (H.1393)

Fotoğraf 50 : Galip Paşa Camii Lafzatullah, İsm-i Nebi, Çehâr Yâr-ı Güzîn ve Hasaneyn Levhaları

Katalog No : 41

Hattatı : Yazıda hattat imzası bulunmamaktadır.

Yazı Çeşidi : Celi Sülüs

Malzeme ve Teknik : Dairesel madalyonda siyah renk zeminli satıh üzerine yazı altın varakla ve kalem işi tekniği ile uygulanmıştır.

Dil : Arapça

Metin : 1.Allah (c.c) Onun şanı ne yücedir.
2.Muhammed (s.a.v) Allah'ın selamı O'nun üzerine olsun.
3.Ömer (r.a) Allah (c.c) ondan razı olsun.
4.Ali (r.a) Allah (c.c) ondan razı olsun.
5.Osman (r.a) Allah (c.c) ondan razı olsun.
6.Ebu Bekir (r.a) Allah (c.c) ondan razı olsun.
7.Hasan (r.a) Allah (c.c) ondan razı olsun.
8.Hüseyin (r.a) Allah (c.c) ondan razı olsun.

1.10. Tütüncü Mehmet Efendi Camii

Fotoğraf 51 : Tütüncü Mehmet Efendi Camii

İstanbul'a Erzincan'dan gelmiş olan Tütüncü Mehmet Halis Efendi, tütün ticaretinden kazandığı paralarla M.1899' da Göztepe' de kendi adına "Tütüncü Mehmet Efendi Camisini yaptırmıştır.

Camiinin dışı taş kaplama, içi ise 19.yy ikinci yarısı saray mimarisini de andırır biçimde gösterişli ve zarif çizgilere sahiptir. Camiinin gotik görünümlü, sivri kemerli on iki adet penceresi bulunmaktadır. Pencere aralarındaki ayetler kalem işidir. Kalem işi süslemeler tavan ve kubbede de görülmektedir. Caminin kapısında Nazmî tarafından kaleme alınmış bir kitabe bulunmaktadır. Caminin tavanı ahşaptır, iki tane kubbesi bulunmaktadır. İki şerefeli uzun, ince bir minareli caminin haziresi de bulunmaktadır. Mehmet Efendi ile birlikte Mehmet Efendi'nin eşinin, kayınvalidesinin, torununun ve Kemal Efendi'nin kabri buradadır. Kemal Efendi caminin ilk imamıdır. Türkiye' de ilk defa Türkçe namaz kıldıran Cemalettin Seven bu camide imamlık yapmıştır⁴².

⁴²HALICI, Gönül, *İstanbul' un Anadolu Yakasında Tarihsel Bir Gezi*, Çimsa Yayınları, İstanbul, 2008, s.184-298.

Fotoğraf 52 : Tütüncü Mehmet Efendi Camisinin giriş kapısının üstünde bulunan yazı

Katalog No : 42

Hattatı : Yazıda hattat imzası bulunmamaktadır.

Yazı Çeşidi : Ta'lik

Malzeme ve Teknik : Mermer zemin üzerine yüksek kabartma tekniği kullanılmıştır. Zemini beyaz renk olup ve yazılar altın varakla kaplanmıştır.

Dil : Arapça Osmanlıca

Metin : Kale'llâhu Teala vallahü yed'ü daris selam (yunus 25)

Ve kale'llahu Teala üdhuluha bi-selamin aminin (hicr 46)

Kale aleyna selamü hızbenallahü mescide enbiyallahu

lehü keheyyetü fi cenneti

Hayra mail mütteki bir şaib-i cüda ves-seha

Himmetiyle eyledi Allah için kesbi ala

Saha-i mekana kaydı bununla ala cami

Gıpta eylerse sezadır sayine ehli gına

Gözü tepesünga çoktan müftekırdı cami

Şimdi gel söndürmesün artık cümleten salah

Hayrıla bahisini ta haşre dek eylesün

Eyledülçe beşer vaktinde ehl-i din farz-ı eda

Söyledi tarih cavahir dadını nizam anun anun

Beyt-i atide edün ihlasla bende adu

Sayini meşkur ide Mevla Muhammed hahis'in

Mavkinde bu mualla cami kıldı bina

Sene 1317 Rebiül-evvel

Fotoğraf 53 : Tütüncü Mehmet Efendi Camisinin mihrabının üzerinde bulunan yazı

Katalog No : 43

Hattatı : Yazının hattat imzası yoktur .

Yazı Çeşidi : Celi Sülüs

Malzeme ve Teknik : Mermer zemin üzerine yüksek kabartma tekniği kullanılmıştır. Zemini beyaz renk olup ve yazılar altın varakla kaplanmıştır.

Dil : Arapça

Metin : Zekeriya mabedde onun yanına her girişinde (Ali-imran 37)

Fotoğraf 54 : Tütüncü Mehmet Efendi Camisinin duvar yazısı

Katalog No : 44

Hattatı : Hasan Çelebi

Yazı Çeşidi : Celi Sülüs

Malzeme ve Teknik : Sıva üstü kalemişi tekniği kullanılmıştır.

Dil : Arapça

Metin : Rahman ve rahim olan Allah'ın adıyla. De ki: "Ey nefsleri üzerine israf yüklemiş (haddi aşmış) kullarım!(Zümer suresi 53. Ayet)

Fotoğraf 55 : Tütüncü Mehmet Efendi Camisinin duvar yazısı

Katalog No : 45

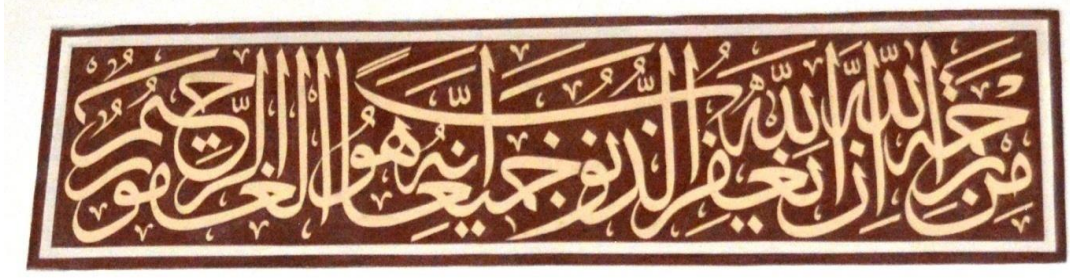
Hattatı : Hasan Çelebi

Yazı Çeşidi : Celi Sülüs

Malzeme ve Teknik : Sıva üstü kalemişi tekniği kullanılmıştır.

Dil : Arapça

Metin : "Allah'tan başka İlah yoktur. Hazreti Muhammed (s.a.v) Allah'ın Peygamberidir." (Kelime-i Tevhid)

Fotoğraf 56 : Tütüncü Mehmet Efendi Camisinin duvar yazısı

Katalog No : 46

Hattatı : Hasan Çelebi

Yazı çeşidi : Celi Sülüs

Malzeme ve Teknik : Sıva üstü kalemişi tekniği kullanılmıştır.

Dil : Arapça

Metin : Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyin. Muhakkak ki Allah, günahların hepsini mağfîret eder (sevaba çevirir). O, muhakkak ki O; Gafûr'dur (mağfîret eden), Rahîm'dir (rahmet nuru gönderen)."(Zümer suresi 53. Ayet)

Fotoğraf 57 : Tütüncü Mehmet Efendi Camisinin duvar yazısı

Katalog No	: 47
Hattatı	: Hasan Çelebi
Yazı Çeşidi	: Celi Sülüs
Malzeme ve Teknik	: Sıva üstü kalemişi tekniği kullanılmıştır.
Dil	: Arapça
Metin	: Allah'ın mescidlerini ancak, Allah'a ve ahiret gününe (ruhu ölmeden evvel Allah'a ulaştırma gününe) îmân eden.Yüce Allah doğru söyledi.(tevbe auresi 18. Ayet)

Fotoğraf 58 : Tütüncü Mehmet Efendi Camisinin duvar yazısı

Katalog No : 48

Hattatı : Hasan Çelebi

Yazı çeşidi : Celi Sülüs

Malzeme ve Teknik : Sıva üstü kalemişi tekniği kullanılmıştır.

Dil : Arapça

Metin : Ve Rabbinin hükmüne sabret. Çünkü muhakkak ki sen gözümüzün önündesin. Ve kalktığın zaman Rabbinin hamd ile tesbih et.(Tûr suresi 48. Ayet)

Fotoğraf 59 : Tütüncü Mehmet Efendi Camisinin duvar yazısı

Katalog No : 49

Hattatı : Hasan Çelebi

Yazı çeşidi : Celi Sülüs

Malzeme ve Teknik : Sıva üstü kalemişi tekniği kullanılmıştır

Dil :Arapça

Metin : Ve muhakkak ki mescidler, Allah içindir. Artık Allah ile beraber başka birine dua etmeyin. Yüce Allah doğru söyledi. (Cin suresi 18. Ayet)

Fotoğraf 60 : Tütüncü Mehmet Efendi Camisinin duvar yazısı

Katalog No : 50

Hattatı : Hasan Çelebi

Yazı Çeşidi : Celi Sülüs

Malzeme ve Teknik : Sıva üstü kalemişi tekniği kullanılmıştır.

Dil : Arapça

Metin : Naziat suresi (40-41.Ayet)

Fotoğraf 61 : Tütüncü Mehmet Efendi Camisinin duvar yazısı

Katalog No : 51

Hattatı : Hasan Çelebi

Yazı Çeşidi : Celi Sülüs

Malzeme ve Teknik : Sıva üstü kalemişi tekniği kullanılmıştır.

Dil :Arapça

Metin : Muhammed Resulullah

Fotoğraf 62 : Tütüncü Mehmet Efendi Camisinin duvar yazısı

Katalog No : 52

Hattatı : Hasan Çelebi

Yazı Çeşidi : Celi Sülüs

Malzeme ve Teknik : Sıva üstü kalemişi tekniği kullanılmıştır.

Dil : Arapça

Metin : Ey âmenû olanlar (ölmeden önce, ruhlarını Allah'a ulaştırmayı dileyenler)! Sabredin ve sabır sahibi olun! Ve râbita kuranlar olun (râbita kurun)! Ve Allah'a karşı takva sahibi olun! Umulur ki böylece siz felâha erersiniz.(Al-i İmran suresi 200. Ayet)

Fotoğraf 63 : Tütüncü Mehmet Efendi Camisinin duvar yazısı

Katalog No : 53

Hattatı : Hasan Çelebi

Yazı Çeşidi : Celi Sülüs

Malzeme ve Teknik : Sıva üstü kalemişi tekniği kullanılmıştır.

Dil : Arapça

Metin : Böylece Rabbi onu güzel bir kabulle kabul buyurdu. (Ali-i İmran suresi 37. Ayet) (1407)

Fotoğraf 64 : Tütüncü Mehmet Efendi Camisinin duvar yazısı

Katalog No : 54

Hattatı : Yazıda hattat imzası bulunmamaktadır.

Yazı Çeşidi : Celi Sülüs

Malzeme ve Teknik : Sıva üstü kalemişi tekniği kullanılmıştır.

Dil : Arapça

Metin : Ey âmenû olanlar (ölmeden önce, ruhlarını Allah'a ulaştırmayı dileyenler)! Sabredin ve sabır sahibi olun! Ve râbıta kuranlar olun (râbıta kurun)! Ve Allah'a karşı takva sahibi olun! Umulur ki böylece siz felâha erersiniz.(Al-i İmran suresi 200. Ayet)

Fotoğraf 65 : Tütüncü Mehmet Efendi Camisinin duvar yazısı

Katalog No : 55

Hattatı : Hasan Çelebi

Yazı çeşidi : Celi Sülüs

Malzeme ve Teknik : Sıva üstü kalemişi tekniği kullanılmıştır.

Dil :Arapça

Metin : Ve âlemlerin Rabbi Allah dilemedikçe siz dileyemezsiniz.(
Tekvir suresi 29. Ayet) (1407)

1.11.Mustafa Zihni Paşa Camii

Fotoğraf 66 : Mustafa Zihni Paşa Camii

Camii, Sultan II. Abdulhamid'in Ticaret ve Nafia Nazırı Mustafa Zihni Paşa tarafından M.1902-1903 yıllarında Mimar Vedat Tek'e yaptırılmıştır⁴³. Fakat Kütükçü'nün kitabında Zihni Paşa'nın bu camiyi eşi Emine Nazire Hanım' la birlikte 1883'te yaptırdıkları yazmaktadır.

Cami esas olarak kare planlı, yüksek kasnak üzerinde yer alan basık kubbe ile örtülü küçük ölçülü bir yapıdır⁴⁴. Caminin iç mekânı kalem işleri ile bezelidir. Caminin iç yazılarını ise Hattat Sami Efendi yazmıştır⁴⁵. Camiye 1980' de bina eklenmiştir⁴⁶. Cami dış görünüş itibariyle minaresi de dahil olmak üzere taş ağırlıklı bir yapıdadır. Avlusunda bir çeşme bulunmaktadır. Caminin bahçesinde Zihni Paşa ve eşinin haziresi bulunmaktadır.

⁴³KAVAK, Semih, *Gökyüzünden İstanbul İbadethaneleri*, İstanbul Ticaret Odası, 2010, s.93.

⁴⁴*Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, İstanbul: Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Ortak Yayını, 1993-95, s.559.

⁴⁵EKDAL, Müfid, *Kadıköy: Bizans Metropolünde İlk Türk Köyü*, Kadıköy Belediyesi (Kadıköy Belediyesi Kültür ve Bilim Hizmetleri Dizisi;1), İstanbul, 1996, s.200.

⁴⁶HALICI, Gönül, *İstanbul' un Anadolu Yakasında Tarihsel Bir Gezi*, Çimsa Yayınları, İstanbul, 2008, s.326.

Fotoğraf 67 : Zihni Paşa Camisinin giriş kapısının üstünde bulunan yazı

Katalog No : 56

Hattatı : Sami Efendi

Yazı Çeşidi : Celi Sülüs

Malzeme ve Teknik : Mermer zemin üzerine yüksek kabartma tekniği kullanılmıştır. Zemini koyu yeşil renk ile boyanmış ve yazılar altın varakla kaplanmıştır.

Dil :Arapça

Metin : Muhakkak ki namaz, mü'minlerin üzerine, "vakitleri belirlenmiş bir farz" olmuştur.(Nisa suresi 103. Ayet) (H.1320)

Fotoğraf 68 : Zihni Paşa Camisinin mihrabının üstünde bulunan yazı

Katalog No : 57

Hattatı : Sami Efendi

Yazı Çeşidi : Celi Sülüs

Malzeme ve Teknik : Mermer zemin üzerine yüksek kabartma tekniği kullanılmıştır. Zemini koyu yeşil renk ile boyanmış ve yazılar altın varakla kaplanmıştır.

Dil : Arapça

Metin : (Bundan böyle),yüzünü Mescid-i Haram yönüne çevir.
(Bakara suresi 114.ayet ortası)

1.12. Suadiye Camii

Fotoğraf 69 : Suadiye Camii

Camii M.1907 yılında II.Abdulhamid' in Maliye Nazırı Reşat Paşa tarafından yaptırılmıştır⁴⁷. Bir muvakkithanesi bulunan camiinin son cemaat yerinden harime geçilen kapısının üstünde bulunan ayet kitabesinde yapım yılı yazmaktadır⁴⁸. Reşat Paşa bu camiyi genç yaşta ölen kızı Suat Hanım'ın anısına yaptırmış olup camiinin yapımından sonra o bölgeye "Suadiye" denmeye başlanmıştır⁴⁹.

Kare planda inşa edilen camii tek kubbeli ve tek minarelidir. Kubbesi yüksek ve sağırdır⁵⁰. Camiinin minaresi yıkılma olasılığı olduğu için 1976 yılında kaide kısmına kadar yıkılıp orijinallliği bozulmadan onarılmıştır⁵¹. Cepheleri ve minaresi Malta taşından olan camiinin mihrabı ve minberi mermer, duvarları ise çini işlemedir. Çiniler ünlü çini ustası Kütahyalı Mehmet Emin Bey' in eseridir. Camiinin avlusunda şadırvan

⁴⁷HÜREL, Haldun, *İstanbul'u Geziyorum Gözlerim Açık: Bir İstanbul Kültür Kitabı*, Dharma Yayınları, İstanbul, 2008, s.552.

⁴⁸Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, İstanbul: Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Ortak Yayını, 1993-95, s.50.

⁴⁹EKDAL, Müfid, *Kadıköy: Bizans Metropolünde İlk Türk Köyü*, Kadıköy Belediyesi (Kadıköy Belediyesi Kültür ve Bilim Hizmetleri Dizisi;1), İstanbul, 1996, s.201.

⁵⁰BİBER, Nizamettin, *İstanbul Camiileri*, İstanbul Büyükşehir Belediyesi, İstanbul, s.83.

⁵¹Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, İstanbul: Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Ortak Yayını, 1993-95, s.50.

bulunmaktadır. Camiinin avlusu parmaklıklarla çevrilidir ve avlunun içine sonradan daha küçük bir bina eklenmiştir⁵².

Fotoğraf 70 : Suadiye Camisinin giriş kapısının üstünde bulunan yazı

Katalog No : 58

Hattatı : Yazıda hattat imzası bulunmamaktadır.

Yazı çeşidi : Celi Sülüs

Malzeme ve Teknik : Mermer satıh üzerine zemini beyaz renk ile boyanmış yazı yüksek kabartma tekniği kullanılarak yazılar siyah renk ile boyanmıştır.

Dil :Arapça Osmanlıca

Metin : Emin olarak, selâm ile oraya (cennete) girin! (Hicr suresi 46. Ayet)

Hz.sultan hamid'in devri mesudunda

Cami hayrat oldu tarihi bu mabedin

Böyle hayratu müberrat nev be nev eyler zuhur

Paydan etsin hüda binlerce asar-ı vedüd (H.1325

⁵²Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, İstanbul: Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Ortak Yayını, 1993-95, s.51.

Fotoğraf 71 : Suadiye Camisinin iç kapısının üstünde bulunan yazı

Katalog No : 59

Hattatı : Hattat Sami Efendi

Yazı Çeşidi : Celi Sülüs

Malzeme ve Teknik : Mermer zemin üzerine yüksek kabartma tekniği kullanılmıştır. Zemini koyu yeşil renk ile boyanmış ve yazılar altın varakla kaplanmıştır.

Dil : Arapça

Metin : Muhakkak ki namaz, mü'minlerin üzerine, "vakitleri belirlenmiş bir farz" olmuştur. (Nisa suresi 103. Ayet)

Fotoğraf 72 : Suadiye Camisinin mihrabının üstünde bulunan yazı

Katalog No : 60

Hattatı : Yazıda hattat imzası bulunmamaktadır.

Yazı Çeşidi : Celi Sülüs

Malzeme ve Teknik : Mermer zemin üzerine yüksek kabartma tekniği kullanılmıştır. Zemini koyu yeşil renk ile boyanmış ve yazılar altın varakla kaplanmıştır.

Dil : Arapça

Metin : Bunun üzerine, o (Zekeriyya A.S) mihrabda kaim olarak namaz kılarken, (Al-i İmran Suresi 39. ayet başı)

Fotoğraf 73 : Suadiye Camisinin minberinin üstünde bulunan yazı

Katalog No : 61

Hattatı : Yazıda hattat imzası bulunmamaktadır.

Yazı Çeşidi : Celi Sülüs

Malzeme ve Teknik : Mermer zemin üzerine yüksek kabartma tekniği kullanılmıştır. Zemini koyu yeşil renk ile boyanmış ve yazılar altın varakla kaplanmıştır

Dil :Arapça

Metin : "Allah'tan başka İlah yoktur. Hazreti Muhammed (s.a.v) Allah'ın Peygamberidir."(Kelime-i Tevhid)

Fotoğraf 74 : Suadiye Camisinin mihrabının sağı üstünde bulunan yazı

Katalog No	: 62
Hattatı	: Yazıda hattat imzası bulunmamaktadır.
Yazı Çeşidi	: Celi Sülüs
Malzeme ve Teknik	: Çini üzerine sıraltı tekniğı kullanılmıştır.
Dil	: Arapça
Metin	: Vakti geçmeden namaz kılmakta acele edin. (Hadis-i şerif)

Fotoğraf 75 : Suadiye Camisinin mihrabının sol üstünde bulunan yazı

Katalog No : 63

Hattatı : Yazıda hattat imzası bulunmamaktadır.

Yazı Çeşidi : Celi Sülüs

Malzeme ve Teknik : Çini üzerine sıraltı tekniği kullanılmıştır.

Dil :Arapça

Metin : Ve ölüm gelmeden önce tevbe etmekte acele edin.(Hadis-i şerif)

Fotoğraf 76 : Suadiye Camisinin duvar yazısı

Katalog No : 64

Hattatı : Sami Efendi

Yazı Çeşidi : Celi Sülüs

Malzeme ve Teknik : Çini üzerine sıraltı tekniği kullanılmıştır.

Dil : Arapça

Metin : Muhammed Allah'ın resulü ve sözünde emin olandır.

Fotoğraf 77 : Süleymaniye Camisinin duvar yazısı

Katalog No : 65

Hattatı : Yazıda hattat imzası bulunmamaktadır.

Yazı Çeşidi : Celi Sülüs

Malzeme ve Teknik : Çini üzerine sıraltı tekniği kullanılmıştır.

Dil :Arapça

Metin :“Eserleriyle aşikar, hakiki mevcut ve yegâne mülk sahibi olan Allah’tan başka ilah yoktur.“

1.13. Bostancı (Kuloğlu) Camii

Fotoğraf 78 : Bostancı Kuloğlu Camii

Karaköy’ deki Kuloğlu Camii yerine Bostancı’daki bu cami Vakıflar İdaresi tarafından M.1912 yılında⁵³ Mimar Kemalettin Bey’e yaptırılmıştır⁵⁴. Kemalettin Bey ‘‘Birinci Ulusal Mimarlık Akımı’’ öncülerindendir. Camii içerisinde bulunan mektep de Birinci Ulusal Mimarlık özelliklerini yansıttığı için Kemalettin Bey’le örtüşmektedir.

Camii kare planlı bir camiidir. Camiinin sağ tarafında tek kubbeli bir minaresi bulunmaktadır. Camiinin bir de üç kubbeli son cemaat yeri vardır. Camiinin içi çini kaplamadır. Büyük pencereleri sayesinde çok ışık alan camii oldukça ferah bir iç alana sahiptir. Camiinin avlusunun etrafı duvarla çevrelenmiştir. Dış avlunun sağ cephesinde bir şadırvanı bulunmaktadır. Camiideki yazılar Tuğrakeş Hakkı Bey tarafından yazılmıştır.⁵⁵ Camiideki iki kitabe levhasından biri harim kapısının üzerinde diğeri ise ana eksen girişinin üzerinde bulunmaktadır. Hattat İsmail Hakkı Altunbezer’ in imzası olan kitabe camiinin yapım yılını vermektedir.

⁵³BİBER, Nizamettin, *İstanbul Camiileri*, İstanbul Büyükşehir Belediyesi, İstanbul, s.27.

⁵⁴HÜREL, Haldun, *İstanbul’u Geziyorum Gözlerim Açık: Bir İstanbul Kültür Kitabı*, Dharma Yayınları, İstanbul, 2008, s.553.

⁵⁵ÖZ, Tahsin, *İstanbul Camiileri*, Turizm ve Tanıtma Bakanlığı, Ankara, 1964, s.13.

Fotoğraf 79 : Bostancı Kuloğlu Camisinin giriş kapısının üstünde bulunan yazı

Katalog No : 66

Hattatı : İsmail Hakkı Altunbezer

Yazı Çeşidi : Celi Sülüs

Malzeme ve Teknik : Mermer zemin üzerine yüksek kabartma tekniği kullanılmıştır. Zemini koyu yeşil renk ile boyanmış ve yazılar altın varakla kaplanmıştır.

Dil : Arapça

Metin : Bunun üzerine, o (Zekeriyya A.S) mihrab da kaim olarak namaz kılarken, melekler, “Allah'ın, onu, Allah'tan bir kelimeyi (Hazreti İsa'yı) tasdik edici olarak, seyyid, nefesine hakim, ve Nebî olan, salihlerden "Yahya" ile müjdelediğini” nidâ ettiler (bildirdiler).(Al-i İmran Suresi 39. ayet başı) (1331)

Fotoğraf 80 : Bostancı Kuloğlu Camisinin içkapısının üstünde bulunan yazı

Katalog No : 67

Hattatı : İsmail Hakkı Altunbezer

Yazı Çeşidi : Celi Sülüs

Malzeme ve Teknik : Mermer zemin üzerine yüksek kabartma tekniği kullanılmıştır. Zemini koyu yeşil renk ile boyanmış ve yazılar altın varakla kaplanmıştır.

Dil : Arapça

Metin : Artık hangi tarafa dönerseniz dönün, Allah'ın Vechi (Zat'ı) işte oradadır. (Bakara Suresi 115. Ayet ortası)

Fotoğraf 81 : Bostancı Kuloğlu Camisinin mihrabının üstündeki yazı

Katalog No : 68

Hattatı : Macid Ayrat

Yazı Çeşidi : Celi Sülüs

Malzeme ve Teknik : Mermer zemin üzerine yüksek kabartma tekniği kullanılmıştır. Zemini koyu yeşil renk ile boyanmış ve yazılar altın varakla kaplanmıştır.

Dil : Arapça

Metin : Bundan böyle), yüzünü Mescid-i Haram yönüne çevir.

(Bakara suresi 149 . ayet)

Fotoğraf 82 : Bostancı Kuloğlu Camii Lafzatullah, İsm-i Nebi, Çehâr Yâr-ı Güzîn ve Hasaneyn Levhaları

Katalog No : 69

Hattatı : Hasan Rıza

Yazı Çeşidi : Celi Sülüs

Malzeme ve Teknik : Dairesel madalyonda siyah renk zeminli satıh üzerine yazı altın varakla ve kalem işi tekniği ile uygulanmıştır.

Dil : Arapça

Metin : 1.Allah (c.c) Onun şanı ne yücedir.
2.Muhammed (s.a.v) Allah'ın selamı O'nun üzerine olsun.
3.Ömer (r.a) Allah (c.c) ondan razı olsun.
4.Ali (r.a) Allah (c.c) ondan razı olsun.
5.Osman (r.a) Allah (c.c) ondan razı olsun.
6.Ebu Bekir (r.a) Allah (c.c) ondan razı olsun.
7.Hasan (r.a) Allah (c.c) ondan razı olsun.
8.Hüseyin (r.a) Allah (c.c) ondan razı olsun.

1.14. Rasim Paşa Camii

Fotoğraf 83 : Rasim Paşa Camii

Cami, M.1902 yılında Sultan Abdulhamid'in Bahriye Nazırlarından Rasim Paşa tarafından yaptırılmıştır⁵⁶; 1957 yılında onarılmıştır⁵⁷. Sağında kısa ve kalın gövdeli, ahşap bir minaresi bulunmaktadır. Tavanı ahşap olan caminin iç duvarları da yarıya kadar tahta kaplıdır. Dış görünüş itibarıyla duvarları ve minaresi kargir, çatısı ahşaptır.

⁵⁶EKDAL, Müfid, *Kadıköy: Bizans Metropolünde İlk Türk Köyü*, Kadıköy Belediyesi (Kadıköy Belediyesi Kültür ve Bilim Hizmetleri Dizisi;1), İstanbul, 1996, s.200.

⁵⁷HALICI, Gönül, *İstanbul'un Anadolu Yakasında Tarihsel Bir Gezi*, Çimsa Yayınları, İstanbul, 2008, s.149.

Fotoğraf 84 : Rasim Paşa Camii Lafzatullah, İsm-i Nebi, Çehâr Yâr-ı Güzîn ve Hasaneyn Levhaları

Katalog No : 70

Hattatı : Sami Efendi

Yazı Çeşidi : Celi Sülüs

Malzeme ve Teknik : Dairesel madalyonda siyah renk zeminli satıh üzerine yazı altın varakla ve kalem işi tekniği ile uygulanmıştır.

Dil : Arapça

Metin : 1.Allah (c.c) Onun şanı ne yücedir.
2.Muhammed (s.a.v) Allah'ın selamı O'nun üzerine olsun.
3.Ömer (r.a) Allah (c.c) ondan razı olsun.
4.Ali (r.a) Allah (c.c) ondan razı olsun.
5.Osman (r.a) Allah (c.c) ondan razı olsun.
6.Ebu Bekir (r.a) Allah (c.c) ondan razı olsun.
7.Hasan (r.a) Allah (c.c) ondan razı olsun.
8.Hüseyin (r.a) Allah (c.c) ondan razı olsun.

1.15. Moda Camii

Fotoğraf 85 : Moda Camii

Halkın elbirliği ile caminin yapımına başlanmış M.1962 yılında da ibadete açılmıştır⁵⁸. Farklı farklı güllerin bulunduğu bir bahçe üzerine inşa edildiği için ‘‘Gölbahçesi Camii’’ olarak da tanınmaktadır⁵⁹. Halıcı’nın kitabında şöyle bir söylentiden söz edilmektedir: ‘‘Nuh Bey isminde bir zatın öneyak olmasıyla inşaat başlatılmıştır. Bu zat rüyasında kendisine böyle bir emir verildiğini ifade ederek iki kilisenin ortasına inşaatın yapılmasını istemiştir.’’

Kendisi de büyük olan camiinin avlusu da oldukça büyüktür. Caminin sağında yüksek bir minare bulunmaktadır. Mihrap mermer kaplıdır. Minberinin üzerinde renkli mermer işlemleri bulunmaktadır. İki direk üzerine oturtulan çıkmalı bir balkon bulunmaktadır⁶⁰. Büyük, geniş, aydınlık, ferah bir camiidir. Kadınlar için ayrı bir kapısı

⁵⁸BİBER, Nizamettin, *İstanbul Camiileri*, İstanbul Büyükşehir Belediyesi, İstanbul, s.72.

⁵⁹KAVAK, Semih, *Gökyüzünden İstanbul İbadethaneleri*, İstanbul Ticaret Odası, 2010, s.92.

⁶⁰BİBER, Nizamettin, *İstanbul Camiileri*, İstanbul Büyükşehir Belediyesi, İstanbul,s.72.

bulunmaktadır ve tarih kitabesi yoktur⁶¹. Caminin yazıları meşhur Hattat Hamid tarafından yazılmıştır⁶².

Fotoğraf 86 : Moda Camisinin giriş kapısının üstünde bulunan yazı

Katalog No : 71

Hattatı : Hamid Aytaç

Yazı Çeşidi : Celi Sülüs

Malzeme ve Teknik : Mermer zemin üzerine yüksek kabartma tekniği kullanılmıştır. Zemini siyah renk ile boyanmış ve yazılar altın varakla kaplanmıştır.

Dil :Arapça

Metin : Mektup Süleyman'dandır, rahmân ve rahîm olan Allah'ın adıyla (başlamakta) dır.(Neml suresi 30.ayet)

Allah, esenlik yurduna çağırır ve dilediğini doğru yola iletir. (yunus 25)

⁶¹ÖZ, Tahsin, *İstanbul Camiileri*, Turizm ve Tanıtma Bakanlığı, Ankara, 1964, s.48.

⁶²EKDAL, Müfid, *Kadıköy: Bizans Metropolünde İlk Türk Köyü*, Kadıköy Belediyesi (Kadıköy Belediyesi Kültür ve Bilim Hizmetleri Dizisi;1), İstanbul, 1996.

Fotoğraf 87 : Moda Camisinin iç giriş kapısının üstünde bulunan yazı

Katalog No	: 72
Hattatı	: Hamid Aytaç
Yazı Çeşidi	: Celi Sülüs
Malzeme ve Teknik	: Mermer zemin üzerine yüksek kabartma tekniği kullanılmıştır. Yazılar altın varakla kaplanmıştır.
Dil	: Arapça
Metin	: “Şüphesiz mescitler, Allah’ındır. O hâlde, Allah ile birlikte hiç kimseye kulluk etmeyin.”

Fotoğraf 88 : Moda Camisinin minberinin üstünde bulunan yazı

Katalog No : 73

Hattatı : Hamid Aytaç

Yazı Çeşidi : Celi Sülüs

Malzeme ve Teknik : Mermer zemin üzerine yüksek kabartma tekniği kullanılmıştır. Yazılar altın varakla kaplanmıştır.

Dil : Arapça

Metin : “Şüphesiz mescitler, Allah’ındır. O hâlde, Allah ile birlikte hiç kimseye kulluk etmeyin.”

Rahman ve Rahim olan Allah’ın adıyla,esirgeyen ve bağışlayan
Allah’ın adıyla

1.16. Söğütlüçeşme Camii

Fotoğraf 89 : Söğütlüçeşme Camii

Büyükşehir Belediye Başkanlığı, Türkiye Anıtlar Derneği tarafından alınan arsa üzerinde M.1959 yılında yapımına karar verir⁶³. Bu camii ‘’Kuşdili Camii’’ olarak da bilinmektedir. Caminin temeli 27 Temmuz 1963 tarihinde atılmıştır⁶⁴. 1 Ocak 1965 Cuma günü ibadete açılmıştır⁶⁵.

Geniş bir avlu içinde iki minareli ve iki şerefeli bir camiidir. Cümle kapısının üstünde mahfilleri bulunmaktadır⁶⁶. Dış görünüşe bakıldığında küfeki taşları dikkat çekmektedir. Kubbesinde çiniden yapılmış işler görülmektedir. Cami de bir de Hünkâr mahfili bulunmaktadır⁶⁷.

⁶³HALICI, Gönül, *İstanbul’ un Anadolu Yakasında Tarihsel Bir Gezi*, Çimsa Yayınları, İstanbul, 2008, s.222.

⁶⁴EKDAL, Müfid, *Kadıköy: Bizans Metropolünde İlk Türk Köyü*, Kadıköy Belediyesi (Kadıköy Belediyesi Kültür ve Bilim Hizmetleri Dizisi;1), İstanbul, 1996, s.200.

⁶⁵ÖZ, Tahsin, *İstanbul Camileri*, Turizm ve Tanıtma Bakanlığı, Ankara, 1964, s.60.

⁶⁶BİBER, Nizamettin, *İstanbul Camileri*, İstanbul Büyükşehir Belediyesi, İstanbul, s.83.

⁶⁷HALICI, Gönül, *İstanbul’ un Anadolu Yakasında Tarihsel Bir Gezi*, Çimsa Yayınları, İstanbul, 2008, s.223.

Fotoğraf 90 : Söğütlüçeşme Camisinin dış mekanının üstünde bulunan yazı

Katalog No : 74

Hattatı : Hamid Aytaç

Yazı Çeşidi : Celi Sülüs

Malzeme ve Teknik : Mermer zemin üzerine yüksek kabartma tekniği kullanılmıştır. Zemini koyu yeşil renk ile boyanmış ve yazılar altın varakla kaplanmıştır.

Dil :Arapça

Metin : Muhakkak ki namaz, mü'minlerin üzerine, "vakitleri belirlenmiş bir farz" olmuştur.(Nisa suresi 103. Ayet)

Fotoğraf 91 : Söğütlüçeşme Camisinin dış mekanının üstünde bulunan yazı

Katalog No : 75

Hattatı : Hamid Aytaç

Yazı Çeşidi : Celi Sülüs

Malzeme ve Teknik : Mermer zemin üzerine yüksek kabartma tekniği kullanılmıştır. Zemini koyu yeşil renk ile boyanmış ve yazılar altın varakla kaplanmıştır.

Dil : Arapça

Metin : Muhakkak ki; takva sahipleri, cennetlerin içinde ve pınarlar başındadırlar.(Hicr suresi 45. Ayet) (H.1285)

Fotoğraf 92 : Söğütluçeşme Camiisi'nin dış kapısının üstünde bulunan yazı

Katalog No : 76

Hattatı : Yazıda hattat imzası bulunmamaktadır.

Yazı Çeşidi : Celi Sülüs

Malzeme ve Teknik : Ahşap zemin üzerine yüksek kabartma tekniği kullanılmış yazılar sarı renk ile boyanmıştır.

Dil :Arapça

Metin : Vakit geçmeden namaz kıl. Ölüm gelmeden tövbe et.(Hadis-i şerif)

Fotoğraf 93 : Söğütlüçeşme Camisinin dış kapısının üstünde bulunan yazı

Katalog No : 77

Hattatı : Hüseyin Öksüz Konevi

Yazı Çeşidi : Celi Sülüs

Malzeme ve Teknik : Çini üzerine sıraltı tekniği kullanılmıştır.

Dil : Arapça

Metin : Bundan böyle), yüzünü Mescid-i Haram yönüne çevir.

(Bakara suresi 149 . ayet)

Fotoğraf 94 : Söğütluçeşme Camisinin mihrabının üstünde bulunan yazı

Katalog No : 78

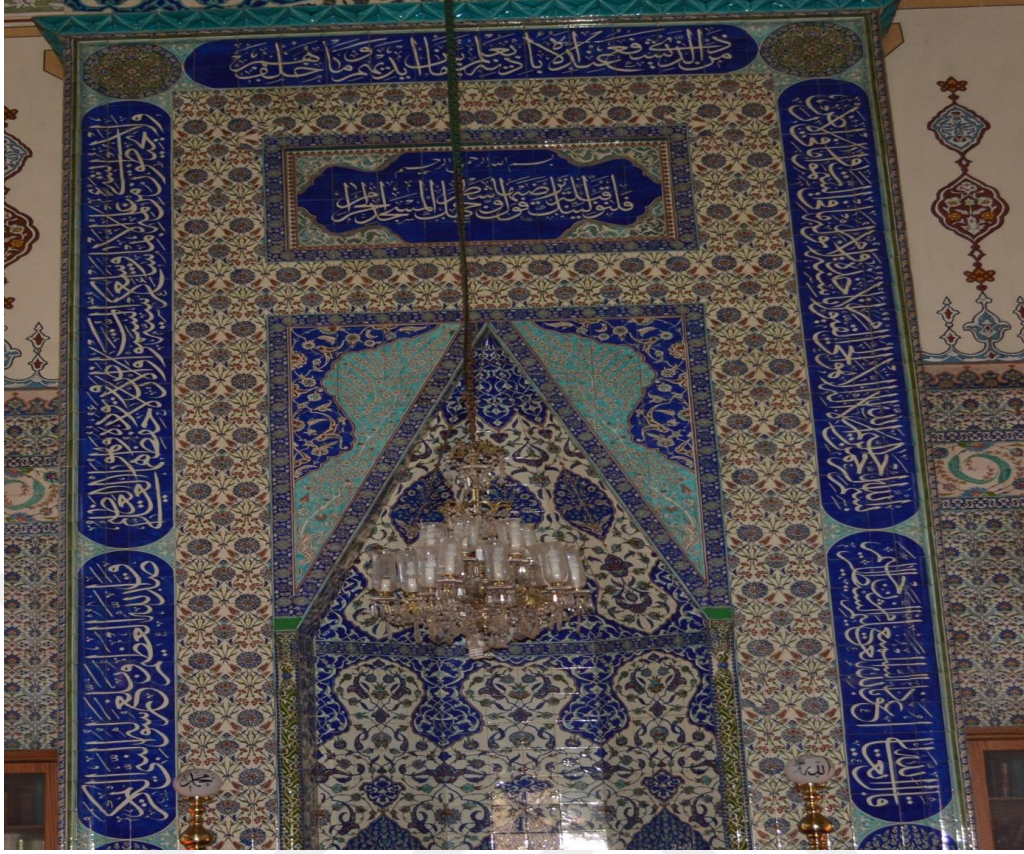
Hattatı : Halim Özyazıcı

Yazı Çeşidi : Celi Talik Celi Sülüs

Malzeme ve Teknik : Çini üzerine sıraltı tekniği kullanılmıştır.

Dil : Arapça

Metin : Artık mutlaka seni razı (hoşnut) olacağın kibleye döndüreceğiz.
Bundan sonra yüzünü Mescid-i Haram tarafına çevir. (Bakara suresi 144. Ayet)

Fotoğraf 95 : Söğütluçeşme Camisinin mihrabında bulunan yazı

Katalog No : 79

Hattatı : Halim Özyazıcı

Yazı çeşidi : Celi Sülüs

Malzeme ve Teknik : Çini üzerine sıraltı tekniği kullanılmıştır.

Dil : Arapça

Metin : Kovulmuş şeytanın şerrinden, İşiten ve Bilen Allaha sığınırım.O'ndan başka ilah olmayan Allah, hay ve kayyumdur (ezel ve ebedidir). O'nu uyuklama ve uyku tutmaz. Göklerde ve yerlerde olan şeyler O'nundur. İzni olmaksızın O'nun yanında şefa'at eden yoktur. Halkın önünde ve arkasında olanı (istikbal ve maziyi) bilir. İnsanlar O'nun ilminden, O'nun isteğinden başkasını ihata edemezler. Kürsisi semaları ve yeri içine alır. Onların hıfzı O'nu (Cenab-ı Ec'elli Ala'yı) yormaz. O, pek yüksek ve büyüktür.(Ayete'lkürsi) yüce Allah doğruyu söyledi.

Fotoğraf 96 : Söğütluçeşme Camisinin kubbe yazısı

Katalog No : 80

Hattatı : Yazıda hattat imzası bulunmamaktadır.

Yazı Çeşidi : Celi Sülüs

Malzeme ve Teknik : Sıva üstü kalemişi tekniği uygulanmış ve yazılar sarı renk ile boyanmıştır.

Dil :Arapça

Metin : Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.“De ki: O Allah birdir.Allah samed (her şey O'na muhtaç, O kimseye muhtaç değil)'dir.O doğurmamıştır ve doğurulmamıştır.Ve hiçbir şey O'nun dengi değildir. (İhlas suresi)

1.17. Kadıköy Camilerinin Tespit Edilen Hattatları

1.17.1. Sultan Abdulmecid

Fotoğraf 97 : Sultan Abdulmecid imza detay

23 Nisan 1823 yılınsa dünyaya gelmiştir. Sultan II.Mahmud'un büyük oğludur.Babasının ölümünden sonra 18 yaşında tahta çıkmıştır.Eğitim alanlarında önemli gelişmeler sağlamış ve sıbyan mektepleri ve rüşdiyeleri ıslah etmiştir.Batılılarla olan muhabbeti ve Avrupaya duyduğu hayranlıkla 'gavur padişah' lakabıyla anılmış ve İslam sanatlarının en yücesi olan Hüsn-i Hat sanatı ile ilgilenmesi son derece şaşırtıcı olmuştur.İlk yazı dersini şehzade zamanında Mahmud Celaledin efendiden şakird-i mümtazı Mahmut Tahir efendiden almış.Tahta çıktıktan sonra Kazasker Mustafa İzzet efendiden yazı dersleri almış ve H.1259 / M.1843 senesinde icazet almıştır.Babası gibi Mustafa Rakım izinden gitmeyen Sultan Abdulmecid aksine Mahmud Celaledin ekolüne bağlı kalmıştır. Müzelerde ve koleksiyonlarda birçok eseri bulunmaktadır. Yakacık camii, Ortaköy ve Dolmabahçe de onun adına yaptırılan camilerdeki İsm-i Celal, İsm-i Nebi, Çehâr Yâr-ı Güzîn ile Hasaneyn levhaları ona aittir.Önemli eserlerinden birkaçı Kılıç Ali Paşa camii ve Teşvikiye camilerinde celi sülüs levhaları bulunmaktadır.⁶⁸

⁶⁸ 'Sultan Abdulmecid', <https://www.ketebe.org/sanatkar/sultan-abdulmecid-884> (Erişim Tarihi:27.05.2019)

1.17.2. Krikor Köçeoğlu

1845 yılında doğan hattat Pangaltı ermeni mektebinde eğitim görmüştür. Fransa da Ecole Muradian mektebinde resim üzerine sanat eğitimi almış ve Osmanlı topraklarına döndüğünde sergiler açarak ün kazanıp adından söz ettirmiştir. Elif ba sanat kulübüne katılarak ve devrin önemli ressamlarının arasına girmeyi başarmıştır. Hat sanatına merak salarak ve klasik tarza bağlı kalmayıp o devirde Ebuzziya Tevfik tarafından canlandırılmakta olan kufi yazı çeşidine yönelmiştir. Abbasi devrine kadar yazılmakta olan kufi yazıya yeni yorumlar kattığı görülmektedir. Müslüman olup olmadığı hakkında bir bilgi bulunmamaktadır. Krikor Köçeoğlunun büyüdüğü Kadıköy ilçesinde bulunan Zühtü Paşa Camiinde bulunan eserleri dikkat çekicidir. Ayet-i kerimeler içindeki eliflerin örgülü kûfi şeklinde yazıldığı kufi kuşak yazısı caminin iç kısmında bulunarak üç cepheyi çevirmektedir. Yazı başlıklarında rumili tasarımlar göze çarpmaktadır. Krikor Köçeoğlu genç sayılacak bir yaşta 38 yaşında hayatını kaybetmiştir.⁶⁹

1.17.3. Sami Efendi

Fotoğraf 98 : Sami Efendi imza detay

İsmail Hakkı Sami Efendi, 1837 yılında İstanbul'da Yorgancılar Kethüdası Hacı Mahmut Efendi'nin oğlu olarak dünyaya gelmiştir. Celî sülûste Mustafa Râkım'ı, celî

⁶⁹ 'Krikor Köçeoğlu', <http://www.bolsohays.com/haber-142148/ermeni-tehciri-sirasinda-ailesini-kaybeden-100-yasinda-bir-dev-ruhi-su.html>, (Erişim Tarihi: 27.05.2019)

nesta'likte Yesârîzâde'yi takip eden Sâmi Efendi, celî yazı türünde ün yapmış ve bu yazı türünü en üst safhaya taşımış bir hattattır. Sülûs ve nesta'lik yazı türündeki Nazîf, Ömer Vasfî, Hasan Rızâ; sülûs ve celî sülûs yazı türündeki İsmail Hakkı Altunbezer; nesta'lik yazı türündeki Hulûsi Yazgan, Müfessir Elmalılı Hamdi Yazır, Neyzen Emir Yazıcı, Necmeddin Okyay;sülûs yazı türündeki Kâmil Akdik yetiştirdiği hattatlardır. Sâmi Efendi Medresetü'l Hattâtîn adlı hattatlar okulunda etkili olup öğrencileri Hasan Rıza, Hulûsi Yazgan, Kâmil Akdik, İsmail Hakkı Altunbezer ve Necmeddin Okyay bu okulda hocalık yapmıştır. Kadıköy'de bulunan Zihni Paşa ve Gâlip Paşa camiilerinin kitâbe yazıları Sâmi Efendi'nin eserlerinden sadece birkaçıdır. 1912'de hayata gözlerini yuman Sâmi Efendi'nin mezarı Fatih Camiisi'nin haziresinde bulunmaktadır. Mezar taşı celî sülûs yazı türüyle Kamil Akdik tarafından, taşın süslemesi ise İsmail Hakkı Altunbezer tarafından işlenmiştir⁷⁰.

1.17.4. İsmail Hakkı Altunbezer

Fotoğraf 99 : İsmail Hakkı Altunbezer imza detay

Beş ceddi hattat olan İsmail Hakkı Altunbezer, 1873 yılında İstanbul'da Tahrir ve Vergi Tahsil İdaresi Muhasebe Kalemî İkinci Mümeyyizi Hattat Mehmet İlmî Efendi'nin oğlu olarak dünyaya gelmiştir⁷¹. Müzehhib ve ressam olarak biliniyor olsa da daha çok Tuğrakeş lakabıyla tanınmaktadır⁷². Hattatlık yolundaki ilk derslerini babasından aldıktan sonra 1893'te de Sanayi-i Nefîse Mektebi Resim bölümünden mezun olur⁷³. Resim bölümündeyken İtalyan Valery'nin öğrencisi olan Hakkı Bey resim sanatında da

⁷⁰ ALPARSLAN, Ali, *Osmanlı Hat Sanatı Tarihi*, Yapı Kredi Yayınları, 2012, s.124.

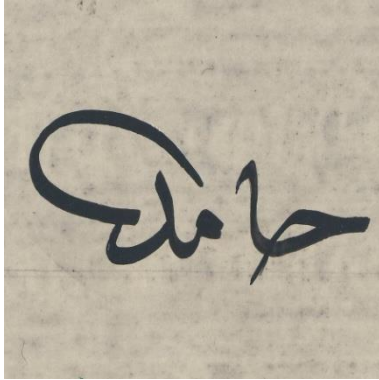
⁷¹ İNAL, Mahmud Kemal, *Son Hattatlar*, İstanbul Maarif Basımevi, 1955, s.97.

⁷² SERİN, Muhittin, *Hat Sanatı ve Meşhur Hattatlar*, Kubbealtı Akademisi Kültür ve Sanat Vakfı, İstanbul, 2003, s.228.

⁷³ ALPARSLAN, Ali, *Osmanlı Hat Sanatı Tarihi*, Yapı Kredi Yayınları, 2012, s.127.

yetkin olmasına rağmen o iyi bir hattat olma yolunda ilerlemek istemiştir⁷⁴. Henüz talebeliği bitmemişken Dîvân-ı Hümayûn Kalemi'ne girmiştir ve burada Muhtar Efendi ve Üstat Sami Efendi'den tuğra çekme dersleri almıştır. İsmail Hakkı Altunbezer; nesta'lik yazı dışında her tür yazı çeşidiyle ilgilenmiş bir hattat olmasına rağmen tuğra, celî sülûs, dîvânî ve celî dîvânî yazılarında kendini göstermiştir. Özellikle de celî sülûs yazısından kendine has bir tavır oluşturmayı başarmış, bu yazı türünü ise meşhur hattat Sâmi Efendi'den öğrenmiştir. Şu an İnkılap Müzesi'nde yer alan Atatürk'ün "Nutuk" adlı kitabının bir kısmını eski ve yeni harflerle pirinçten keserek oyduğu mermere yerleştirdiği eser onun en önemli eseri olarak kabul görmektedir. Medresetü'l-Hattâtîn'de tuğra ve celî sülûs dersleri vermiştir. Mâcid Ayrıl ve Halim Özyazıcı en bilinen öğrencilerindendir. İsmail Hakkı Altunbezer, 19 Temmuz 1946'da vefat etmiş, ve Karacaahmet Mezarlığı'na defnedilmiştir. Mezar kitabesi ise Necmeddin Okyay tarafından celî nesta'lik yazı çeşidiyle yazılmıştır⁷⁵.

1.17.5. Hamid Aytaç

Fotoğraf 100 : Hamid Aytaç imza detay

Hamid Aytaç, 1893'te Diyarbakır'da Zülfikar Efendi ve Münteha Hanım'ın oğlu olarak dünyaya gelir. İslam dünyasında bilinen, islam yazılarının her çeşidini yazabilen ve yazıları örnek alınan bir hattat olup son Osmanlı hattatı olarak akıllara kazınmıştır. Öğrencisi Halim Özyazıcı'dan sonra ülkenin en usta hattatıdır. Halim Özyazıcı öğrencileri arasında en önde gelenlerindendir fakat Halim Özyazıcı dışında Hasan Çelebi, Hüseyin Gündüz, Hüseyin Kutlu, Hüseyin Öksüz, Savaş Çevik, Hüsrev Subaşı,

⁷⁴ ALPARSLAN, Ali, *Osmanlı Hat Sanatı Tarihi*, Yapı Kredi Yayınları, 2012, s.127.

⁷⁵ SERİN, Muhittin, *Hat Sanatı ve Meşhur Hattatlar*, Kubbealtı Akademisi Kültür ve Sanat Vakfı, İstanbul, 2003, s.269.

Fuat Başer, Turan Sevgili de Hamit Hoca'dan icazetlerini almışlardır. Yazılarında ilk önce "Azmi" ismini kullansa da daha sonra "Hamid" imzasına geçiş yapmıştır. Yazısını geliştirmesinde sülüs ve nesih Said Efendi'den, rik'ayı da Vahid Efendi'den meşketmiş olması etkili olmuştur. Birçok yazı türünde iyi eserler ortaya koysa da Mustafa Râkım ve Sâmi Efendi yolunda celî sülüs yazı türünü tercih etmiş, bu yazı türünde çok önemli sayılabilecek eserler ortaya koymuştur. Kadıköy'de bulunan Söğütlüçeşme ve Moda Camiilerindeki yazılar Hamit Aytaç'ın eserlerinden sadece birkaçıdır. Hamit Bey, 18 Mayıs 1982 tarihinde vefat etmiştir⁷⁶.

1.17.6. Mustafa Halim Özyazıcı

Fotoğraf 101 : Halim Özyazıcı imza detay

Mustafa Halim Efendi, 1898'de İstanbul'da nalıncı Hacı Cemal Efendi'nin oğlu olarak dünyaya gelmiştir⁷⁷. Celî yazı türünde en çok eser veren hattattır⁷⁸. Yazıların kompozisyonunu kafasında tasarlayıp bir müsveddeye ihtiyaç duymadan hemen hemen her yazı çeşidini bu şekilde ve hızlıca yapmıştır⁷⁹. Halim Efendi hat sanatına babasının teşvikiyle başladığını söylemektedir⁸⁰. Klasik anlamda hat dersini ise ilk olarak Hamit Aytaç Bey'den almıştır⁸¹. Hamit Aytaç Bey, Halim Özyazıcı'nın hat sanatına olan

⁷⁶ SERİN, Muhittin, *Hat Sanatı ve Meşhur Hattatlar*, Kubbealtı Akademisi Kültür ve Sanat Vakfı, İstanbul, 2003, s.290.

⁷⁷ İNAL, Mahmud Kemal, *Son Hattatlar*, İstanbul Maarif Basımevi, 1955, s.104.

⁷⁸ SERİN, Muhittin, *Hat Sanatı ve Meşhur Hattatlar*, Kubbealtı Akademisi Kültür ve Sanat Vakfı, İstanbul, 2003, s.284.

⁷⁹ ALPARSLAN, Ali, *Osmanlı Hat Sanatı Tarihi*, Yapı Kredi Yayınları, 2012, s.128.

⁸⁰ SERİN, Muhittin, *Hat Sanatı ve Meşhur Hattatlar*, Kubbealtı Akademisi Kültür ve Sanat Vakfı, İstanbul, 2003, s.281.

⁸¹ SERİN, Muhittin, *Hat Sanatı ve Meşhur Hattatlar*, Kubbealtı Akademisi Kültür ve Sanat Vakfı, İstanbul, 2003, s.281.

merakını ve yeteneğini görünce onunla çok yakından ilgilenmiş ve onu bu sanatın en iyisi olarak yetiştirmiştir⁸². Halim Efendi; Medresetü'l-Hattâtîn'e öğrenci olarak girmiş ve burada sülüs ve nesih yazıyı Hasan Rıza ve Kamil Akdik'ten, celî sülüs ve tuğrayı İsmail Hakkı Bey'den, divânîyi Ferid Bey'den, rik'a yazıyı da Said Bey'den meşk etmiştir⁸³. 1946'da Devlet Güzel Sanatlar Akademisi'nde öğretmenlik yapmaya başlamış, emekli olana kadar bu görevini yoğun ilgi ve alakayla sürdürmüştür⁸⁴. Bekir Pekten, Saim Özel, Ali Alparslan ve İ. Aydın Yüksel gibi meşhur hattatlar Halim Hoca'nın bu ilgisinin bir sonucudur⁸⁵. Araba çarpması sonucunda on gün yatakta kalan Halim Özyazıcı 30 Eylül 1964 tarihinde vefat etmiştir⁸⁶.

1.17.7. Hasan Çelebi

Fotoğraf 102 : Hasan Çelebi imza detay

1937 yılında Erzurum'da doğan Hasan Çelebinin babası Tahsin Efendi annesi Sakine Hanım'dır. Çeşitli camilerde imam ve hatiplik yapmıştır. Hat sanatında bir hoca bulması oldukça meşakkatli olan Hasan Çelebi, Hamit Aytaç ile tanışmış ancak onun kendisini Halim Özyazıcı'ya yönlendirmesi üzerine 1964 yılında Halim Özyazıcı ile sülüs nesih meşk etmeye başlamıştır. Kısa bir sürenin ardından hocasının bir trafik kazasında vefat etmesi üzerine tekrar hocasız kalan Hasan Çelebi, kendisini daha önce kabul etmeyen

⁸² SERİN, Muhittin, *Hat Sanatı ve Meşhur Hattatlar*, Kubbealtı Akademisi Kültür ve Sanat Vakfı, İstanbul, 2003, s.281.

⁸³ SERİN, Muhittin, *Hat Sanatı ve Meşhur Hattatlar*, Kubbealtı Akademisi Kültür ve Sanat Vakfı, İstanbul, 2003, s.281.

⁸⁴ SERİN, Muhittin, *Hat Sanatı ve Meşhur Hattatlar*, Kubbealtı Akademisi Kültür ve Sanat Vakfı, İstanbul, 2003, s.284.

⁸⁵ SERİN, Muhittin, *Hat Sanatı ve Meşhur Hattatlar*, Kubbealtı Akademisi Kültür ve Sanat Vakfı, İstanbul, 2003, s.284.

⁸⁶ SERİN, Muhittin, *Hat Sanatı ve Meşhur Hattatlar*, Kubbealtı Akademisi Kültür ve Sanat Vakfı, İstanbul, 2003, s.284.

Hamit Aytaç'ın yanına gitmekten çekinmiştir. Avni Dilmen ile yaptığı bir sohbette Hamit Bey'in yanına gitmesi konusunda ikna olmuş ve Avni Bey'in selamını söyleyerek Hamit Aytaç ile 1964 Kasım ayından itibaren derslere başlamıştır⁸⁷. 1970 yılında icazet alan Hasan Çelebi, Hamit Bey'in vefat tarihi olan 1982 yılına kadar 18 sene boyunca hocasından ayrılmamıştır. Bir arkadaşının vesilesi ile 1966 yılında Kemal Batanay'la tanışan Hasan Çelebi kendisinden ta'lik ve rik'a yazılarını meşk ederek 1981 yılında icazet almıştır⁸⁸.

Günümüze kadar yurt içi ve yurt dışından toplam 60 öğrenci yetiştirmiş olan Hasan Çelebi'nin onlarca eseri dünya çapında koleksiyonerlerde bulunmaktadır. Yurtiçi ve yurtdışında birçok camii yazısında imzası bulunurken eski cami yazılarının restore işlerini de kendisi yapmıştır. 2010 yılında UNESCO tarafından aldığı "Geleneksel Sanatlarda Yaşayan Hazine Ödülü" sayısız ödülllerinden sadece bir tanesidir⁸⁹.

1.17.8. Hüseyin Öksüz

Fotoğraf 103 : Hüseyin Öksüz imza detay

1944'te Konya'da dünyaya gelmiştir⁹⁰. Hamit Aytaç'ın yetiştirdiği önemli talebelerdendir⁹¹. Sülüs ve nesih derslerini Hamit Aytaç'tan, Ta'lik derslerini ise Mustafa Uğur Derman'dan almıştır⁹². İslam Konferansı Teşkilatı tarafından her üç

⁸⁷ Kazan, s. 47

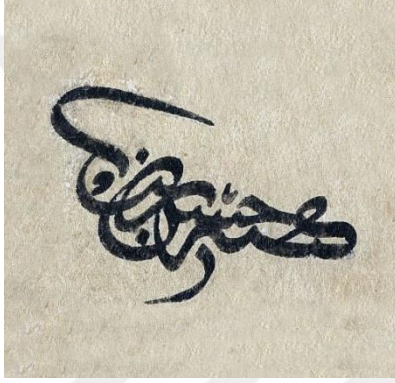
⁸⁸ Kazan, s. 69

⁸⁹ Kazan, s. 367

⁹¹ SERİN, Muhittin, *Hat Sanatı ve Meşhur Hattatlar*, Kubbealtı Akademisi Kültür ve Sanat Vakfı, İstanbul, 2003, s. 413.

yılda bir gerçekleştirilen Uluslararası Hat Müsabakalarında Dünya Birinciliği dahil beş ödül almıştır. Bunun dışında pek çok ödülü bulunan hattat 2010 yılında TBMM Üstün Hizmet Ödülü, 2012 yılında ise Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Sanat Büyük Ödülü aldığı önemli ödüllerdendir. Selçuk Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi'nde hat dersleri veren Hüseyin Öksüz şu anda KTO Karatay Üniversitesi'nde hocalık ve bölüm başkanlığı yapmaktadır. Üniversitede ve açtığı kurslarda yirmiden fazla talebesine icazet vermiştir.

1.17.9. Hasan Rıza Efendi

Fotoğraf 104 : Hasan Rıza Efendi imza detay

1849'da Üsküdar'da Ahmed Nazif Efendi'nin oğlu olarak dünyaya gelmiştir.⁹³ Sülüs ve nesih derslerini Yahya Hilmi Efendi'den almıştır⁹⁴. Muzıka-i Humayun'da hat hocası Şefik Bey'den icazet almıştır⁹⁵. Hasan Rıza Efendi; celî sülüs, nes'tâlik ve celî nesta'lik yazı türlerinde de pek çok eser vermiş olmasına rağmen asıl ününü sülüs ve nesih yazılarında kazanmıştır⁹⁶. Özellikle Mushaf konusunda kendini ispat etmiştir. Yazdığı on dokuz tane mushaf bulunmaktadır⁹⁷. Tefsirli yazılan bir kur'anı da basılmamıştır.

⁹³ SERİN, Muhittin, *Hat Sanatı ve Meşhur Hattatlar*, Kubbealtı Akademisi Kültür ve Sanat Vakfı, İstanbul, 2003, s.237.

⁹⁴ SERİN, Muhittin, *Hat Sanatı ve Meşhur Hattatlar*, Kubbealtı Akademisi Kültür ve Sanat Vakfı, İstanbul, 2003, s.237.

⁹⁵ SERİN, Muhittin, *Hat Sanatı ve Meşhur Hattatlar*, Kubbealtı Akademisi Kültür ve Sanat Vakfı, İstanbul, 2003, s.237.

⁹⁶ SERİN, Muhittin, *Hat Sanatı ve Meşhur Hattatlar*, Kubbealtı Akademisi Kültür ve Sanat Vakfı, İstanbul, 2003, s.237.

⁹⁷ SERİN, Muhittin, *Hat Sanatı ve Meşhur Hattatlar*, Kubbealtı Akademisi Kültür ve Sanat Vakfı, İstanbul, 2003, s.237.

1.17.10. Ali Rasim Efendi

Fotoğraf 105 : Ali Rasim Efendi imza detay

1895'te İstanbul'da hat hocası Firuzağalı Mehmed Rüşdi Efendinin oğlu olarak dünyaya gelmiştir. Sülüs ve nesih derslerini babasından almıştır ve Enderun-ı Hümayun Mektebinde babasına halife olmuştur. Dârü'l-ma'ârif Mektebi ve Dolmabahçe'deki Nisa Mektebi'nde hat hocalığı yapmıştır. 19 Mayıs 1894 tarihinde vefat etmiş, Karacaahmet Mezarlığı'na defnedilmiştir.

1.17.11. Yesârîzâde Mustafa İzzet Efendi

1776'da İstanbul'da dünyaya gelen Yesârîzâde Mustafa İzzet, Türk nesta'lik ekolünün kurucusudur⁹⁸. Medrese eğitimini görürken babasından nesta'lik yazı öğrenmiş, 1788'de de icazetini almış olsa da Osman El-Üveysi Efendi'den de icazetname almıştır⁹⁹. Bunların dışında beş kişi tarafından onaylanmış olan bir sayfalık bir yazısı vardır ki bu da icazetname sayılabilecek bir diploma niteliği görmüştür.¹⁰⁰ Bugün bunların hepsi TSMK'de bulunmaktadır¹⁰¹. O, bu yazı türünde babasının peşinden girmiştir. Babasının ölümünden sonra ise nesta'lik yazı türündeki harfleri kendi sanat anlayışına göre düzenlemiş ve bu yazı türünde ekol haline gelmiştir. Bunun neticesinde ise kendi adıyla anılan mektebi kurmuştur¹⁰². İlk defa nesta'lik hatla kitap basımı,

⁹⁸ SERİN, Muhittin, *Hat Sanatı ve Meşhur Hattatlar*, Kubbealtı Akademisi Kültür ve Sanat Vakfı, İstanbul, 2003, s.365.

⁹⁹ SERİN, Muhittin, *Hat Sanatı ve Meşhur Hattatlar*, Kubbealtı Akademisi Kültür ve Sanat Vakfı, İstanbul, 2003, s.365.

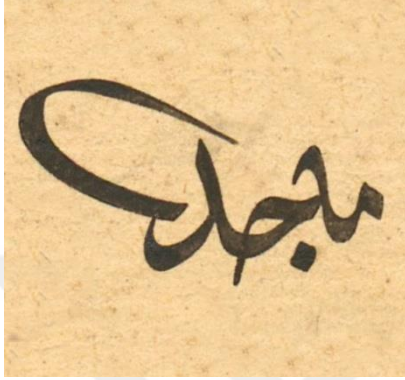
¹⁰⁰ ALPARSLAN, Ali, *Osmanlı Hat Sanatı Tarihi*, Yapı Kredi Yayınları, 2012, s.173.

¹⁰¹ ALPARSLAN, Ali, *Osmanlı Hat Sanatı Tarihi*, Yapı Kredi Yayınları, 2012, s.173.

¹⁰² ALPARSLAN, Ali, *Osmanlı Hat Sanatı Tarihi*, Yapı Kredi Yayınları, 2012, s.173.

1842’de Yesârîzâde’nin harfleriyle gerçekleştirilmiştir¹⁰³. Kıbrısîzâde İsmâil Hakkı, Ali Haydar, Kazasker Mustafa İzzet ve Abdülfettah Efendi yetiştirdiği önemli talebelerindendir¹⁰⁴.

1.17.12. Macid Ayrıl

Fotoğraf 106 : Macid Ayrıl imza detay

11 Nisan 1891 tarihinde İstanbul’da şehremaneti Mezbaha İdaresi Müdürü İbrahim Zühdü Bey’in oğlu olarak dünyaya gelmiştir¹⁰⁵. Sülüs ve nesih dersini Şefik Bey’in talebesi olan Ali Efendi’den almıştır fakat daha sonra bu derslere Ahmet Rakım Efendi ile devam edip kendini geliştirmiştir¹⁰⁶. Nasta’lik yazı derslerini ise Medresetü’l Hattâtîn’de talebeyken Hulusi Efendi’den almıştır¹⁰⁷. Bu yıllarda Şefik Bey’in hayranı olup onun sülüs ve celi sülüs yazılarını takip etmişse de daha sonraları Sami Efendi yolunda eserler vermiştir.¹⁰⁸ Macid Ayrıl esasen Aklam-ı Sitte ve nasta’lik yazı türünde

¹⁰³ SERİN, Muhittin, *Hat Sanatı ve Meşhur Hattatlar*, Kubbealtı Akademisi Kültür ve Sanat Vakfı, İstanbul,2003,s.367.

¹⁰⁴ SERİN, Muhittin, *Hat Sanatı ve Meşhur Hattatlar*, Kubbealtı Akademisi Kültür ve Sanat Vakfı, İstanbul,2003,s.369.

¹⁰⁵ SERİN, Muhittin, *Hat Sanatı ve Meşhur Hattatlar*, Kubbealtı Akademisi Kültür ve Sanat Vakfı, İstanbul,2003, s.279.

¹⁰⁶ SERİN, Muhittin, *Hat Sanatı ve Meşhur Hattatlar*, Kubbealtı Akademisi Kültür ve Sanat Vakfı, İstanbul,2003, s.279.

¹⁰⁷ SERİN, Muhittin, *Hat Sanatı ve Meşhur Hattatlar*, Kubbealtı Akademisi Kültür ve Sanat Vakfı, İstanbul,2003, s.279.

¹⁰⁸ SERİN, Muhittin, *Hat Sanatı ve Meşhur Hattatlar*, Kubbealtı Akademisi Kültür ve Sanat Vakfı, İstanbul,2003, s.280.

yetişmiş bir hattattır fakat nesih, sls ve celi yazılarda daha fazla emek vermiş, yeteneğini bu türde sergilemiřtir¹⁰⁹.

¹⁰⁹ SERİN, Muhittin, *Hat Sanatı ve Meşhur Hattatlar*, Kubbealtı Akademisi Kültür ve Sanat Vakfı, İstanbul,2003, s.280.

BÖLÜM 2: UYGULAMALAR

İstanbul Kadıköy ilçesinde incelenen tarihi camilerin yapılarında bulunan Çehâr Yâr-ı Güzîn, kitabeler ve mermer üstü uygulanan eserlerin genellikle celi talik ve celi sülüs uygulamaları olduğu görülmüştür. Bu nedenle camilerde incelenen yazılardan esinlenerek yaptığım celi sülüs çalışmaları uygulamalar bölümü içinde aşağıda yer almaktadır.

2.1. Besmele-i Şerif uygulaması

Fotoğraf 107 : Uygulama Besmele-i Şerif

Yazı Çeşidi : Celi Sülüs

Malzeme ve Teknik : Aharlı kağıt üzerine renkli mürekkep ile yazılmıştır.

Dil : Arapça

Metin : Besmele-i Şerif

2.2. Hadis-i Şerif Uygulaması

Fotoğraf 108 : Hadis-i Şerif Uygulaması

2.3. Hadis-i Şerif Uygulaması

Fotoğraf 109 : Hadis-i Şerif Uygulaması

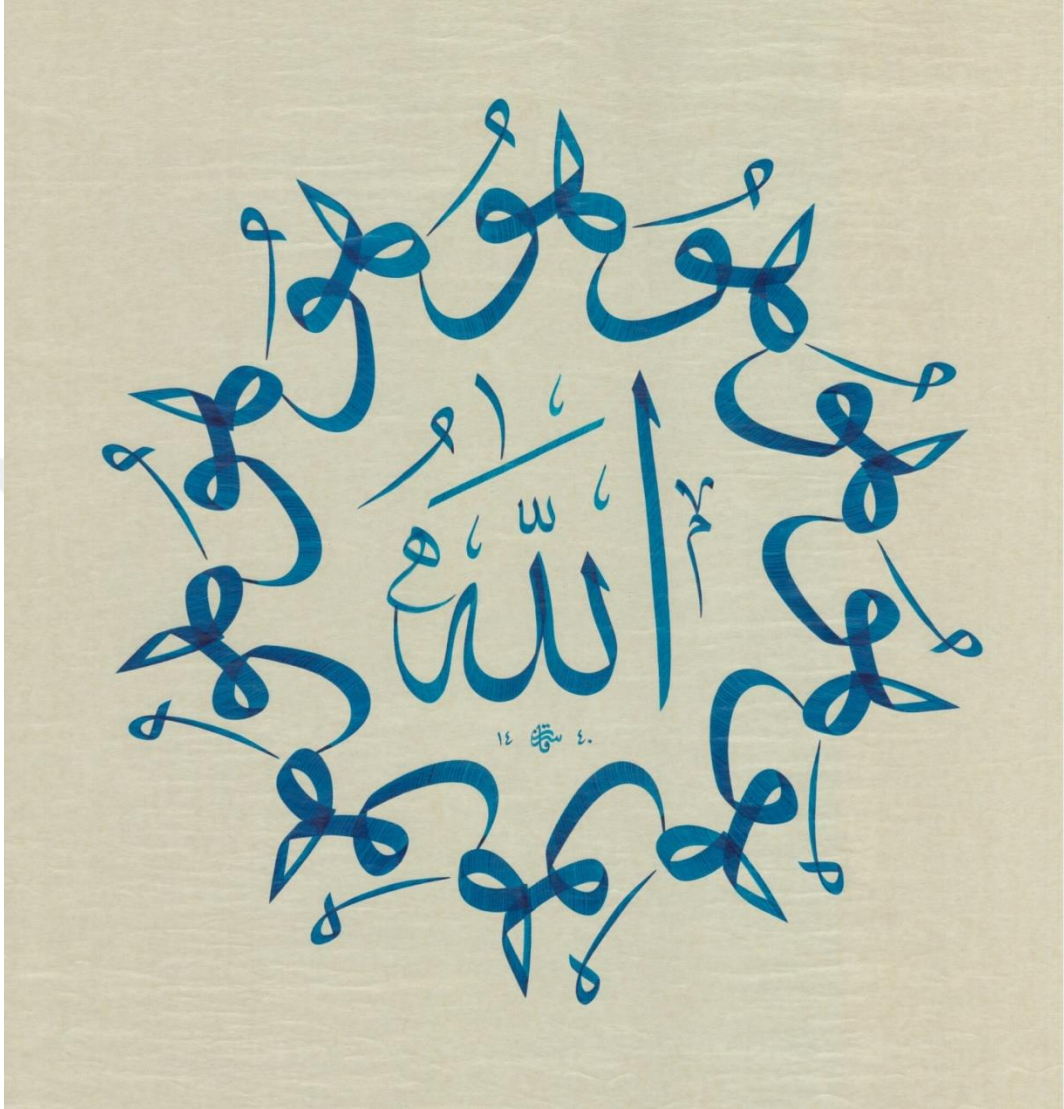
Yazı Çeşidi : Celi Sülüs

Malzeme ve Teknik : Aharlı kağıt üzerine renkli mürekkep ile yazılmıştır.

Dil : Arapça

Metin : Ameller niyetlere göredir.(Hadis-i Şerif)

2.4. Hu Allah Uygulaması

Fotoğraf 110 : Uygulama Hu Allah

Yazı Çeşidi	: Celi Sülüs
Malzeme ve Teknik	: Aharlı kağıt üzerine renkli mürekkep ile yazılmıştır.
Dil	: Arapça
Metin	: Hu Allah

BÖLÜM 3 : KARŞILAŞTIRMA, DEĞERLENDİRME ve SONUÇ

İncelenen camilere bakıldığında en erken tarihli camii 1550 tarihli Kethüda Camisidir ve günümüze kalan tek yazı örneği olan, mihrap üzerindeki yazılar incelenmiştir. Celi sülüs olarak çalışılmış olan yazı çini üzerine sıraltı tekniği kullanılarak zemini mavi yazı bölümü beyaz olarak üretilmiştir. Yazıda hattat imzası bulunmamaktadır. Camiinin içinde bulunan Çehâr Yâr-ı Güzîn yazıları harf anatomileri bozuk olduğundan dolayı değerlendirmeye alınmaya uygun bulunmamıştır.

İbrahim Ağa Camiinin minber üstünde bulunan eserde hattatın imzası bulunmamaktadır. Ancak çift tarih atılmıştır. Yazı beyaz mermer üzerine kabartma tekniği kullanılarak yapılmıştır. Yazı incelendiğinde mihrap üzerindeki eserin de aynı kişiye ait olduğu anlaşılmaktadır ve mermer zemin üzerine kabartma tekniği kullanarak yapılmış olan bu esere de hattat imzası bulunmamaktadır. Değerlendirilen bu iki eserin dışında camide bulunan Çehâr Yâr-ı Güzîn yazıları da yazı bakımından iyi olmasına rağmen aynı şekilde hattat imzasına rastlanmamıştır. Camideki bütün yazılar celi sülüs tarzında yazılmıştır.

Osman Ağa Camii (1612) giriş kapısı üstünde bulunan yazı celi sülüs tarzındadır. Çini üzerine sıraltı tekniği kullanılarak yapılmış; üzerinde tarih de bulunmayan hattat imzası olmadığı için eserin kime ait olduğu anlaşılamamıştır. Eserin yarısının kırık olduğu için restorasyon sırasında diğer parçalarının da kaybolduğu düşünülmektedir. Camide bu eser dışında yazı bakımından değerlendirmeye alınabilecek Çehâr Yâr-ı Güzîn yazıları bulunmaktadır. Çehâr Yâr-ı Güzîn yazılarının hattatının Ali Rasim Efendi olduğu tespit edilmiştir. Altın varakla kalem işi tekniği kullanılarak yapılmıştır. Ancak yazıların harflerin anatomileri bozuk olduğu için restorasyon geçirdiği düşünülmektedir.

Cafer Ağa Camii (1886) yılında geçirdiği yangın sonucu (1900) yılında II. Sultan Abdülhamid tarafından yeniden inşa ettirilen bu camide yazı bakımından değerlendirilebilecek sadece Çehâr Yâr-ı Güzîn yazıları bulunmaktadır. Dairesel madalyon şeklinde mavi renk zemin üzerine altın varak ve kalem işi tekniği kullanılarak yapılmıştır. Yazılar incelendiğinde hattat imzası olmadığı, araştırılan kaynaklarda da herhangi bir bilgi bulunmadığı görülmüştür.

Kadıköy tarihi camilerin birçoğunda kuşak yazısı bulunmamaktadır. Sahrayı Cedid camisi bu tez kapsamın da bulunan camiiler arasında kuşak yazısına sahip olan tek camiidir. Sıva üstü kalem işi kullanılarak yapılan bu eserde hattat imzası yoktur ama tarih bulunmaktadır. Camiinin kubbe yazısında da hattat imzasının bulunmadığı, ancak eser üzerine yer alan tarihin kuşak yazısı ile örtüştüğü görülmektedir. İki bölümde yer alan yazıları sarı renk ile boyanmıştır. Camide bulunan Çehâr Yâr-ı Güzîn yazılarında da hattat imzası tespit edilememiştir.

Zühtü Paşa Camiinin giriş kapısı üzerinde bulunan mermer zemin üzerine kabartma tekniği kullanılarak altın varakla yazılan yazı ve aynı şekilde mihrap üstünde bulunan kitabelerin imzasını okunduğunda, hattatın adının Hüsameddin olduğu görülmüştür; ancak bu yazıyı yazan kişi hakkında kaynaklarda herhangi bir bilgiye ulaşılamamıştır. Zühtü Paşa Camiinde bulunan Çehâr Yâr-ı Güzîn yazılarının ait hattat bilgisi bulunamamıştır.

Camide yer alan kûfî yazılar Ermeni bir hattat olan Krikor Köçeoğlu tarafından yazılmıştır. Camilerde Müslüman hattatların yazılarına alışkın olduğundan bu çalışmalar ilgi çekicidir.Yıldız Hamidiye Camiinde ve Gebze Çoban Mustafa Paşa Camilerinde de kûfî yazı, yazı çeşidi olarak kullanılmıştır. Celi sülüs yazı çeşidi kullanımının yaygın olduğu camiler arasında bu camide kûfî yazı kullanılması da ilgi çekicidir. Ebuzziya Tevfik ile kûfî yazı çalışmaları yaptığı bilinen Krikor Köçeoğlu'nun Yıldız Hamidiye Camisindeki kûfî yazılardan etkilenerek Zühtü Paşa Camisindeki kuşak yazılarında aynı formlara sadık kalarak çalıştığı görülmektedir.

Tez konusu kapsamında araştırılan ve değerlendirmeye uygun bulunan camilerin Çehâr Yâr-ı Güzîn yazılarının bozuk olduğunu ve yazı konusunda başarılı olmuş bir hattatın kaleminden çıkmadığı anlaşılmaktadır. Restorasyon geçirdikleri bilinen bu camilerin Çehâr Yâr-ı Güzîn yazılarının tamamının harf anatomilerinin bozuk olduğu görülmektedir.

Osmanlı hat sanatının son hattatları arasında önemli bir yere sahip olan Hattat Sami Efendinin yazdığı ve sıva üstü tekniğine camiye uygulanmış olan, camii takımı içindeki Çehâr Yâr-ı Güzîn yazılarının Rasim Paşa camisinde bulunduğu, ancak bu yazıların anatomilerinin de bozulmuş olduğu fark edilmektedir.

Fotoğraf 111 : Sami efendinin Çehâr Yâr-ı Güzîn yazılarının restorasyon aşamasında bozulmuş hali

Tespit edilen camilerdeki kitabe ve levhaların genel olarak zemin renkleri siyah ve yazıları altın varaklıdır. Kalemîşi ve çini üzerine sıraltı tekniği ile yazıların zemin rengi genel olarak mavi olup yazılar ise beyaz renktedir.

İncelenen camilerde kitabe, levha, sıraltı çini, sıva üstü kalemîşi uygulamaları ve Çehâr Yâr-ı Güzîn olmak üzere toplam 75 esere rastlanmıştır. Aşağıda verilen tabloda incelenen camilerin tarihsel sıralaması yer almaktadır.

İSTANBUL KADIKÖY İLÇESİNDE YAZI BAKIMINDAN İNCELENEN CAMİİLER	YAPIM YILI
KETHÜDA CAMİİ	M.1550
İBRAHİM AĞA CAMİİ	M.1580
OSMAN AĞA CAMİİ	M.1612
İHSANİYE CAMİİ	M.1755
SULTAN III.MUSTAFA İSKELE CAMİİ	M.1760
CAFER AĞA CAMİİ	M.1786
SAHRAYI CEDİD CAMİİ	M.1875
ZÜHTÜPAŞA CAMİİ	M.1883
GALİPPAŞA CAMİİ	M.1898
TÜTÜNCÜ MEHMET EFENDİ CAMİİ	M.1899
ZİHNİPAŞA CAMİİ	M.1902
SUADİYE CAMİİ	M.1907
BOSTANCI KULOĞLU CAMİİ	M.1912
RASİMPAŞA CAMİİ	M.1957
MODA CAMİİ	M.1962
SÖĞÜTLÜÇEŞME CAMİİ	M.1963

Hattat imzası bulunmayan bazı eserlerle ilgili araştırılan kaynaklarda da herhangi bir bilgi bulunmamasından dolayı incelenen eserlerin hangi hattatlar tarafından yazıldığını tespit etmem mümkün olamamıştır. Tez konusu kapsamında yapılan araştırmalar sonucunda, Kadıköy’de yazı bakımından değerlendirilebilecek 16 camii tespit edilmiştir. Yazı bakımından iyi olup ama hattat imzası olmayan eserleri aşağıda belirtilen tabloda görebiliriz.

İSTANBUL KADIKÖY İLÇESİNDE YER ALAN YAZI BAKIMINDAN İNCELENEN CAMİLERDE BULUNAN ESER SAYILARI		
CAMİLER	ESER SAYILARI	İMZALI OLAN ESER SAYILARI
KETHÜDA CAMİİ	1	–
İBRAHİM AĞA CAMİİ	3	–
OSMAN AĞA CAMİİ	2	–
İHSANİYE CAMİİ	4	–
SULTAN III.MUSTAFA CAMİİ	3	2
CAFER AĞA CAMİİ	1	–
SAHRAYI CEDİD CAMİİ	3	–
ZÜHTÜPAŞA CAMİİ	13	2
GALİP PAŞA CAMİİ	4	2
TÜTÜNCÜ MEHMET EFENDİ CAMİİ	14	12
ZİHNİ PAŞA CAMİİ	2	2
SUADİYE CAMİİ	9	2
BOSTANCI KULOĞLU CAMİİ	4	3
RASİM PAŞA CAMİİ	1	1
MODA CAMİİ	3	3
SÖĞÜTLÜÇEŞME CAMİİ	8	3

Tez kapsamında ve araştırmalar sonucunda verilen tabloda da görüldüğü üzere İstanbul Kadıköy ilçesinde yer alan yazı bakımından incelenen camiler de bulunan toplam eser sayısı ve imzalı olan eserler açıkça belirtilmiştir. İncelemeler sonucu toplam eser sayısı 75 adet olup imzalı eser sayısı ise 32 adet olarak tespit edilmiştir.

Kethüda Camii, İbrahim Ağa Camii, Cafer Ağa Camii, Sahrayı Cedid Camii ve İhsaniye Camiinde hattat imzası bulunmaktadır. Bu konuyla ilgili araştırılan kaynaklarda da herhangi bir bilgiye rastlanmadığı için hattatları belirlemek mümkün olamamıştır. Osman Ağa Camii, III. Mustafa İskele Camii, Zühdü Paşa Camii, Galip Paşa Camii, Tütüncü Mehmet Camii, Zihni Paşa Camii, Suadiye Camii, Bostancı Kuloğlu Camii, Moda Camii, Söğütlüçeşme Camii ve Rasim Paşa Camilerinde eserlerin hattat imzaları tespit edilmiştir. Aşağıda verilen tabloda tespit edilen hattatlar yer almaktadır.

İSTANBUL KADIKÖY İLÇESİNDE TARİHİ CAMİLERDE TESPİT EDİLEN HATTATLAR	
CAMİLER	HATTATLAR
KETHÜDA CAMİİ	–
İBRAHİM AĞA CAMİİ	–
OSMAN AĞA CAMİİ	ALİ RASİM EFENDİ
İHSANİYE CAMİİ	–
SULTAN III.MUSTAFA İSKELE CAMİİ	SULTAN ABDULMECİD
	YESÂRİZÂDE MUSTAFA İZZET
CAFER AĞA CAMİİ	–
SAHRAYI CEDİD CAMİİ	–
ZÜHTÜPAŞA CAMİİ	HÜSAMEDDİN
	KRİKOR KÖÇEOĞLU
GALİP PAŞA CAMİİ	SAMİ EFENDİ
TÜTÜNCÜ MEHMET EFENDİ CAMİİ	HASAN ÇELEBİ
ZİHNİ PAŞA CAMİİ	SAMİ EFENDİ
SUADİYE CAMİİ	SAMİ EFENDİ
BOSTANCI KULOĞLU CAMİİ	İSMAİL HAKKI ALTUNBEZER
	HASAN RIZA
	MACİD AYRAL
RASİM PAŞA CAMİİ	SAMİ EFENDİ
MODA CAMİİ	HAMİD AYTAÇ
SÖĞÜTLÜÇEŞME CAMİİ	HAMİD AYTAÇ
	HALİM ÖZYAZICI
	HÜSEYİN ÖKSÜZ

Araştırmalar sonucunda verilen tabloda da görüldüğü üzere İstanbul Kadıköy ilçesinde tarihi camiler de tespit edilen hattatlar incelenmiş olup toplam 13 hattata rastlanmıştır.

İncelemeler sonucunda kalemişi olarak çalışılmış yazı örnekler, yapıldıkları dönemde kurallarına uygun olarak çalışılmış olsalar da; bazı camilerdeki yangın, rutubet vb. tahribatların yanı sıra, yapılan restorasyonlar sırasında da eserlerdeki çoğu harfin anatomilerinin bozulduğu, harekelerinin orijinal halinden uzak bir görüntü sergilediği görülmektedir. Restorasyonların harf anatomilerini bilen kişiler tarafından yapılması bugün karşılaşılan bu bozuklukların oluşmadan düzeltilmesini sağlayacaktır.

Kethüda Camii (mihrap), İbrahim Ağa Camii(mihrap ve cami takımı), Osman Ağa camii (giriş kapı üstü- çinilerin bir kısmı kayıptır), Suadiye Camii (duvar yazıları), Söğütlüçeşme Cami (mihrap) ve İhsaniye Camii (mihrap) örneklerinde, hat yazılarının sıraltı çiniler üzerinde bulunması, eserlerin tahribatını önlemiştir. Bu yazıların orijinallerine sadık olarak çalışılmış olmaları, günümüze en iyi halleriyle ulaşmalarını sağlamış ve hattatlarının yazı konusunda ne derece ustalık sergiledikleri de görülebilmektedir. Yazıların üzerinde yer aldıkları cephelerde bulunan çinili tasarımlar ise, dönemlerinin bezeme ve tasarım anlayışları hakkında fikir edinebilmeye yardımcı olmuştur.

Sonuç olarak, Kadıköy ilçesi sınırlarında yer alan ve yazı açısından değerlendirilebilecek camilerde bulunan yazılar belgelenmiş, biliniyorsa, hattatları tespit edilmiştir. Kadıköy ilçesindeki camilerin İstanbul'daki tarihi yarımada sınırlarında bulunan camiler kadar yoğun olmadıkları, yazı bakımından değerlendirecek esere sahip cami sayısının da çok az olduğu görülmüştür. Yine de teze konusu kapsamında ele alınan camilerde isimleri tespit edilen hattatların yaşadıkları dönemlerde önemli eserlere imza atmış olmaları, hem hattatların hem de yazılarının yeniden hatırlanması ve incelenmesinin isabetli olduğunun göstergesidir.

Bu çalışma bu kapsamda yapılan bir ilk araştırma örneği olduğu için, daha sonraki dönemlerde araştırma yapacak araştırmacılara yardımcı olması umut edilmektedir.

KAYNAKÇA

- ALPARSLAN, Ali (2009). *Osmanlı Hat Sanatı Tarihi*. İstanbul: Yapı kredi Yayınları.
- ARSEVER, Celal Esad (1971). *Kadı Köyü Hakkında Belediye Araştırmaları*, Kadıköy Belediyesi, İstanbul
- BİBER, Nizamettin, *İstanbul Camiileri*, İstanbul Büyükşehir Belediyesi, İstanbul.
- Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, İstanbul: Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Ortak Yayını, 1993-95.
- EKDAL, Müfid (1996). *Kadıköy: Bizans Metropolünde İlk Türk Köyü*, Kadıköy Belediyesi (Kadıköy Belediyesi Kültür ve Bilim Hizmetleri Dizisi;1), İstanbul,.
- HALICI, Gönül (2008). *İstanbul' un Anadolu Yakasında Tarihsel Bir Gezi*, Çimsa Yayınları, İstanbul
- HİLAL KAZAN, *Hasan Çelebi*, İstanbul Ticaret Odası Yayınları, 2013, s.47,69,367
- HÜREL, Haldun (2008). *İstanbul'u Geziyorum Gözlerim Açık: Bir İstanbul Kültür Kitabı*, Dharma Yayınları, İstanbul
- İNAL, Mahmud Kemal, *Son Hattatlar*, İstanbul Maarif Basımevi, 1955.
- KAVAK, Semih (2010). *Gökyüzünden İstanbul İbadethaneleri*, İstanbul Ticaret Odası
- KÜTÜKÇÜ ,Tamer (2014). *Geçmiş Zamanların, Mekanların ve Hatırlamaların Rafında: Kadıköy'ün Kitabı*, Ötüken Neşriyat, İstanbul
- ÖZ, Tahsin (1964). *İstanbul Camiileri*,Turizm ve Tanıtma Bakanlığı, Ankara
- SERİN, Muhittin (2003). *Hat Sanatı ve Meşhur Hattatlar*, Kubbealtı Akademisi Kültür ve Sanat Vakfı, İstanbul
- 'Krikor Köçeoğlu', <http://www.bolsohays.com/haber-142148/ermeni-tehciri-sirasinda-ailesini-kaybeden-100-yasinda-bir-dev-ruhi-su.html>, (Erişim Tarihi: 27.05.2019)
- 'Sultan Abdulmecid', <https://www.ketebe.org/sanatkar/sultan-abdulmecid-884> (Erişim Tarihi:27.05.2019)
- Akademik Sayfalar Dergisi,(M. Ali Uz, Serdar Ceylan), 45. Sanat Yılında Hüseyin Öksüz, <http://www.merhabahaber.com>, c.15, sayı 16, s.244 (ET:02.05.2019)

ÖZGEÇMİŞ

1992 yılında Ordu’da doğdu. Ordu Güzel Sanatlar Lisesi Resim Bölümünde öğrenim gördü.2010 yılında Sakarya Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Geleneksel Türk Sanatları Bölümü Hat Ana Sanat Dalından mezun oldu. Ordu’da Halk Eğitim Merkezi ve Ordu Meslek Edindirme Kursları (ORMEK) te Hüsn-i Hat eğitmenliği yaptı. Aynı yıl içerisinde Ordu Valiliğinin düzenlemiş olduğu Ordu ilini tanıtan bir fuar organizasyonu için Avusturya da bulundu. 2016 yılında Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Geleneksel Türk Sanatları Ana Bilim dalında yüksek lisans eğitimine başladı.

Katıldığı etkinlikler

Sakarya Üniversitesi yıl sonu mezuniyet sergisi (2015)

Avusturya’da Ordu ilini tanıtan fuar oraganizasyonu (2015)

Halk Eğitim yıl sonu sergisi (2015)

Ordu Meslek Edindirme Kursları (ORMEK) yıl sonu sergisi (2015)

Ordu Kültür Sanat Merkezin de kişisel Hüsn-i Hat sergisi (2019)

Ordu Meslek Edindirme Kursları (ORMEK) yıl sonu sergisi (2019)